



JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Stephanie Ottosson

Verksamheter som brottsverktyg

En analys av regleringsstrategier och dess potential att
motverka den ekonomiska brottsligheten som inriktas på
välfärdssystemet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: VT 2024

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar.....	7
1 Inledning.....	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Metod och teori.....	12
1.4.1 Rättsdogmatisk metod.....	13
1.4.2 Rättspolitisk metod.....	15
1.4.3 Kriminologiskt perspektiv och teori.....	16
1.5 Material.....	17
1.6 Forskningsläge.....	18
1.7 Disposition.....	20
2 Fenomenet ekonomisk brottslighet.....	21
2.1 Inledning.....	21
2.2 Definition av ekonomisk brottslighet	21
2.2.1 White-collar crime	22
2.2.2 Modern brottslighet.....	23
2.2.3 Sociologisk definition av ekonomisk brottslighet.....	23
2.3 Orsaker till brottsmotivet.....	24
2.3.1 Valhandlingsteorin	24
2.3.2 Ekonomiska incitament och identitet.....	26
2.3.3 Språkbruk, social inlärningsteori och anknytning.....	27
3 Kontroll- och regleringsstrategier.....	29
3.1 Inledning.....	29
3.2 Allmänt om reglering och kontroller	29
3.3 Reglering eller självreglering?	31
3.3.1 Regleringsstrategi på det skatterättsliga området.....	33
3.3.2 Hur upptäcks välfärdsbrott?	35
3.3.3 Reglering av verksamheter.....	36
3.3.4 Företagaransvar vid straffrättsliga sanktioner	37
3.3.5 Effektiva strategier och sanktionspyramiden.....	37
3.3.6 Kontroll- och regleringsstrategier	38
3.3.6.1 Social kontroll	39

	3.3.6.2	Självreglering	39
	3.3.6.3	Kontroll pluralism, informella sanktioner och bristande regelefterlevnad	40
	3.4	Reglering genom straff eller tillsyn?	41
	3.5	Sammanfattning.....	44
4		Ekonomisk brottslighet riktad mot välfärdssystemet	46
	4.1	Inledning.....	46
	4.2	Problembilden.....	46
	4.3	Bolag som brottsverktyg.....	47
	4.4	Vanligt förekommande ekonomisk brottslighet	48
	4.4.1	Skattebrott	48
	4.4.2	Skatteflykt med koppling till utlandet.....	50
	4.4.3	Momsbedrägeri	51
	4.4.4	Punktskattebrott.....	53
	4.4.5	Statliga stöd och oriktiga uppgifter	53
	4.4.6	Arbetslivskriminalitet.....	55
	4.4.7	Bokföringsbrott	57
	4.5	Sammanfattning.....	58
5		Gällande rätt i förhållande till ekonomisk brottslighet	59
	5.1	Inledning.....	59
	5.2	Tidigare lagändringar och nuvarande lagstiftning.....	59
	5.2.1	Avskaffandet av revisionsplikten för små aktiebolag	60
	5.2.2	Revisorns uppdrag.....	62
	5.2.3	Utmätning av egendom på distans	64
	5.3	Kommande lagstiftning	64
	5.3.1	Ny förverkandelagstiftning	64
	5.3.2	Förslag på åtgärder mot oseriösa företag	65
	5.3.3	Bolagsverket.....	65
	5.3.4	Brott mot målvaktsförbudet	66
	5.3.5	Bolagskapning och bolagsplundring.....	67
	5.4	Informationsutbyte mellan myndigheter	68
	5.4.1	Nationella register	69
6		Analys och sammanfattande slutsatser	71
	6.1	Analys.....	71
	6.2	Sammanfattande slutsatser	76
	6.3	Förslag till fortsatt forskning.....	77
		Käll- och litteraturförteckning.....	78
		Rättsfallsförteckning	87

Summary

Criminal organizations constantly find new ways obtain liquid assets through illicit means. It has now come to light that organized crime sustains itself by receiving wrongful welfare payments, which leads to eroding of the public's trust in the welfare system. These wrongful welfare payments, or withheld tax payments, are then used to finance various criminal activities such as drug and arms trafficking by organized crime.

By establishing a limited company or acquiring an already existing company, the company then can subsequently be used to commit a range of crimes with economical nature. It's not only the state that suffers from this type of criminal activity. The business sector also faces challenges due to unhealthy competition, affecting creditors, shareholders, and employees. Despite efforts to counter and prevent economic crime, success in reducing its occurrence has been limited.

This essay examines the conditions under which new laws can be established and which regulatory and control strategies are effective and can lead to greater compliance. To provide readers with an understanding of the specific nature of economic crime and the current legal framework, the essay also explains the meaning of the most common economic offences, followed by a selection of different definitions and theories related to economic crime as a phenomenon.

This essay concludes that the lack of consistent statistical data and research results makes it challenging to definitively determine the most effective measures or regulatory strategies from a crime prevention and law enforcement perspective. However, it can be cautiously distinguished that the increased compliance is not solely achieved through stricter penalties. When it comes to businesses, self-regulation and sanctions targeted at the business entities plays a significant role.

Sammanfattning

Kriminella aktörer finner hela tiden nya vägar för att komma över likvida medel på ett otillbörligt vis. Det har framkommit att den organiserade brottsligheten livnär sig på felaktiga utbetalningar från välfärdssamhället som i sin tur leder till att förtroendet för välfärdssamhället urholkas. Dessa felaktiga utbetalningar, alternativt uteblivna skatteinbetalningar, används sedan för att finansiera bland annat den organiserade brottslighetens narkotika- och vapenhandel.

En förutsättning för att begå ekonomisk brottslighet som riktas mot välfärdsystemet är att starta ett aktiebolag eller att köpa upp ett lagerbolag. Därefter kan bolaget användas för att begå en rad olika brott av ekonomisk natur. Det är inte bara staten som drabbas av denna typ av brottslighet, utan det drabbar också näringslivet genom att osund konkurrens uppstår. Borgenärer, aktieägare och arbetstagare drabbas också. Trots att ekonomisk brottslighet länge har varit ett stort problem har försöken att motverka och förebygga förekomsten av brottsligheten inte haft särskilt stor framgång.

Uppsatsen undersöker under vilka förutsättningar nya lagar kan inrättas. Uppsatsen undersöker också och vilka reglerings- och kontrollstrategier som är effektiva och kan leda till regelefterlevnad i större utsträckning. För att ge läsaren en förståelse för den ekonomiska brottslighetens särskilda karaktär och hur gällande rätt ser ut, redogörs också för innebörden av de vanligaste brotten av ekonomisk natur. Därefter följer ett urval av några olika definitioner och teorier gällande ekonomisk brottslighet som fenomen.

I uppsatsen konstateras det att bristen på statistik och samstämmiga forskningsresultat bidrar till att det inte är helt enkelt att med säkerhet avgöra vilka åtgärder eller regleringsstrategier som är bäst lämpade utifrån brottspreventivt och brottsbekämpande perspektiv. När det gäller företag är det snarare genom självreglering och sanktioner riktade mot verksamheten som har störst effekt. Det går också att urskilja, om än med viss försiktighet, att det inte endast är skärpta straff som leder till ökad regelefterlevnad.

Förord

Till att börja med vill jag rikta ett stort tack till min familj och mina vänner som har visat stor förståelse under uppsatsperioden.

Tack till alla andra som på något vis har bidragit till att mina år på universitetet blivit möjliga att genomföra.

Ett särskilt stort tack vill jag rikta till min handledare, Sverker Jönsson, som har hjälpt mig att navigera och guida mig när jag har behövt det.

Med dessa ord avslutar jag mina universitetsstudier. Det har varit lärorika, glädjefyllda och intensiva år och jag ser nu fram emot nya utmaningar.

Lund i maj 2024

Stephanie Ottosson

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
BFL	Bokföringslag (1999:1078)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
Ds	Departementsserien
EFL	Lag (2018:672) om ekonomiska föreningar
EGT	Europeiska gemenskapernas officiella tidning
EU	Europeiska unionen
FATF	Financial Action Task Force
ff.	Flera följande sidor
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem
Jfr.	Jämför
Kap.	Kapitel
MiFID	Direktivet om marknader för finansiella instrument, MiFID
Moms	Mervärdesskatt
NJA	Nytt juridiskt arkiv

NML	Mervärdesskattelag (2023:200)
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RiR	Riksrevisionen
SFL	Skatteförfarandelagen (2011:1244)
SFS	Svensk författningssamling
SkBrL	Skattebrottslag (1971:69)
Skr.	Regeringens skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
UB	Utsökningsbalk (1981:774)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den organiserade ekonomiska kriminaliteten har på senare tid ökat och innefattar såväl tillgreppsbrott som internationell och digital avancerad ekonomisk brottslighet. Brottsvinster från välfärdsbrott beräknas kosta samhället ungefär 30 miljarder kronor per år och svarta pengar beräknas kosta samhället cirka 100 miljarder kronor per år. Polismyndigheten har genom sin utredning identifierat två systemhotande typer av ekonomisk brottslighet. Det ena är att kriminella nätverk fokuserar på att angripa välfärden och det andra är att fler aktörer riktar in sig på den legala sfären för att därigenom utöka sin kriminella verksamhet.¹

Ekonomisk brottslighet omfattar flera olika brottsliga aktiviteter som bland annat enkla bedrägerier och penningtvätt till komplicerade brottsupplägg som kombinerar legala och illegala transaktioner. Det är ett område som hela tiden förändras i takt med att ny teknik blir tillgänglig, vilket ständigt ger upphov till nya former av ekonomisk kriminalitet. I kombination med det tillitsbaserade systemet som vi har idag samt avsaknaden av kontrollverktyg, leder det till att det finns goda möjligheter att rikta in sig på att urholka välfärdssystemet med stor framgång. Tidigare har man kunnat se att staten har varit det huvudsakliga målet, men numera angrips även kommuner och regioner genom att de kriminella aktörerna kommer över olika välfärdsutbetalningar. Det har uppmärksammats att kriminella nätverk driver vårdcentraler, HVB-hem, familjehem eller skyddade boenden. Genom den legala verksamheten kommer de över felaktiga utbetalningar eller erhåller utbetalningar från välfärds-samhället med anledning av falska läkarbesök eller felaktig förskrivning, något som genererar pengar in till den legala verksamheten.²

Försök att förhindra och motverka ekonomisk brottslighet har gjorts allt sedan 1970-talet, men det har visat sig vara otillräckliga åtgärder. Regeringen har

¹ Se Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild* (2023), s. 9.

² Se Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild* (2023), s. 9.

kraftsamlat genom att införa nya lagförslag för att minska möjligheterna att gängkriminella fortsätter att urholka välfärdssystemet som i sin tur medför att tilliten till samhällskontraktet hotas. Välfärdsbrottslighet bidrar också till arbetslivskriminalitet som i sin tur leder till människoexploatering, uteblivna skatteintäkter, snedvriden konkurrens i näringslivet och att oseriösa aktörer sätter konkurrensneutraliteten ur spel.³

Som regelverket är utformat idag är det väldigt enkelt att komma över ett företag för att använda det som brottsverktyg, antingen genom att starta ett företag eller köpa upp ett redan befintligt företag. Därefter kan bolaget användas för andra ändamål än enbart legala. Så länge bokföringen sköts på ett någorlunda rimligt sätt förblir upptäcktsrisken dessutom låg. Företaget kan användas under hela dess livslängd för att på olika vis komma åt ekonomiska medel från exempelvis staten. Företag kan också användas som fasadbolag eller användas i syfte att begå arbetslivskriminalitet. Det kan vara allt från att felaktigt erhålla nystartsbidrag, felaktigt erhålla olika former av statliga verksamhetsstöd, begå momsbedrägerier, anlåtande av svart arbetskraft och slutligen att företaget försätts i konkurs för att därefter komma åt utbetalningar från statens lönegaranti.⁴

Frågan som följer är hur lagarnas bakomliggande intressen egentligen skyddas samt vilka regleringsstrategier och kontrollverktyg som är mest effektiva avseende att förhindra och motverka att felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet kommer företag tillhanda. Ytterligare en fråga som uppstår är vilka åtgärder som kan vidtas för att undvika en total samhällskollaps i framtiden, till följd av att förtroendet för välfärdssystemet urholkas?

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att analysera de befintliga juridiska ramverken och lagstiftningen samt den ekonomiska brottslighetens ekonomiska påverkan på välfärdssystemet. Uppsatsen kommer även att undersöka och redogöra för vilka kontrollverktyg som finns samt vilka regleringsstrategier som kan bidra

³ Se Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild* (2023), s. 18.

⁴ Se Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild* (2023), s.10-11.

till att minska risken att företag används som brottsverktyg för att urholka välfärdssystemets resurser. Vidare kommer ett kriminologiskt perspektiv att anläggas vid analysen och beskrivningen av den ekonomisk brottsligheten som sådan. Syftet med förvarande framställning uppnås genom att besvara följande frågeställningar.

- Vad är ekonomisk brottslighet och hur påverkar det samhället?
- Vilka kontroll- och regleringsstrategier, alternativt övriga åtgärder, kan användas som ett led i det brottspreventiva och brottsbeivrande arbetet?
- Hur ser gällande rätt ut i förhållande till brott där företag används som brottsverktyg och vilka är de vanligaste brotten?

1.3 Avgränsningar

Denna framställning behandlar ämnet ekonomisk brottslighet med inriktning på hur verksamheter används som brottsverktyg vid förfarandet att tillskansa sig intäkter från statskassan. Det innebär att frågor relaterade till annan ekonomisk brottslighet samt ekonomisk brottslighet som utförs av privatpersoner, exempelvis bidragsbrott och bedrägerier faller utanför ramen för uppsatsen. Utanför uppsatsens ram faller också ekonomisk brottslighet som har en negativ miljöpåverkan.

Fokus ligger på gällande lagstiftning och vilka åtgärder som kan bidra till att stävja missbruk av de statliga medlen som årligen hamnar hos fel mottagare. Utanför framställningens ram faller även frågor som rör ekonomisk brottslighet i relation till personlig assistans. Denna fråga finns det flera andra som har skrivit om och det har nyligen införts nytt regelverk i syfte att skärpa reglerna och i sin tur minska felaktiga utbetalningar.

Vad gäller framställningens inledande delar har dessa en historisk ansats med ett kriminologiskt perspektiv för att presentera och utveckla vad fenomenet ekonomisk brottslighet innebär på ett teoretiskt plan. I de inledande avsnitten

behandlas också frågan om regleringsstrategier och kontroller utifrån ett kriminologiskt perspektiv.

Vad gäller framställningens resterande delar är dessa begränsade till bestämmelser och principer med särskild betydelse för hur företag används som brottsverktyg samt hur det befintliga regelverket och den kommande lagstiftning ser ut. Det innebär att fokus kommer att vara på stävandet av ekonomisk brottslighet som angriper välfärdssystemet och begås av företag, i stället för brott som begås av privatpersoner. Vad gäller EU-rätten, omnämns relevanta bestämmelser med anknytning till EU-rätten, men med hänsyn till uppsatsens omfattning finns det inte utrymme att utveckla de EU-rättsliga bestämmelserna ytterligare. Det gäller också för juridiska personers ansvar. Även om det skulle vara intressant och relevant att undersöka hur ansvaret förhåller sig till det svenska rättssystemet, finns det inte utrymme att gå närmare in på det.

1.4 Metod och teori

En vanlig föreställning är att det finns en juridisk metod och en rättskällelära. Traditionsenligt har den rättsdogmatiska metoden varit den metod som främst används både av praktiserande jurister samt vid skapandet av rättsvetenskapliga texter. Den rättsdogmatiska metoden och tillhörande rättskällelära har ansetts allmänt vedertagen.⁵ Över tid har kunskapssynen emellertid förändrats, vilket i sin tur har medfört att den klassiska rättsdogmatiska metodens särställning har luckrats upp. Följden av denna utveckling blir att det inte längre anses finnas en enda rättskällelära eller en enda juridisk metod.⁶

Med hänsyn till att den rättsdogmatiska metoden inte längre är den enda erkända metoden inom rättsvetenskapen, kommer även ytterligare en metod att användas inom ramen för uppsatsen. Utöver den rättsdogmatiska metoden används rättspolitisk metod. Grunden till metodvalet är att metoderna kompletterar varandra på ett ändamålsenligt vis. Den rättsdogmatiska metoden används i syfte att fastställa gällande rätt genom att studera rättskällor i enlighet

⁵ Se Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria, (2023) s. 101.

⁶ Svensson, Eva-Maria., *De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion*, JP 2014, s. 212-215.

med rättskälleläran, medan den rättspolitiska metoden används för att diskutera eventuella förändringar i rätten samt hur rätten bör konstrueras framgent. Vidare medger den rättspolitiska metoden en större frihet att diskutera rättssystemet med beaktning av moraliska överväganden ur ett kriminologiskt perspektiv.

1.4.1 Rättsdogmatisk metod

Rättsdogmatisk metod är den metod som företrädesvis används vid beskrivning av vad gällande rätt är och hur rätten bör konstrueras. Detta eftersom metoden innebär att man på ett systematiskt vis analyserar och reflekterar över rättsreglerna som de ser ut – de lege lata. En del menar att man till och med kan, med hjälp av rättsdogmatisk metod, framföra förslag på hur rätten bör konstrueras – de lege feranda. Var tyngdpunkten läggs någonstans är avhängigt vilket perspektiv som intas.⁷

En del menar att det enbart förekommer en klassisk rättskällelära, medan andra hävdar att det finns flera rättskälleläror. Begreppet polycentri introducerades av Henrik Zahle och har använts för att påvisa att rättskälleläran inte är homogen som tidigare har förutsatts. Henrik Zahle framhäver att rättskälleläran tillämpas på olika sätt beroende på rättstillämparen, exempelvis om det är en domstol eller en myndighet. Vidare menar Henrik Zahle att mångfalden av rättsproducenter är något som ytterligare talar för att det föreligger polycentri vad gäller rättskälleläran och han poängterar att olika rättskällor tillmäts olika betydelse och får olika genomslag beroende på vem det är som tillämpar den.⁸

Enligt Jan Kleineman beskrivs ofta den rättsdogmatiska metodens syfte genom att man rekonstruerar en rättsregel eller lösning på ett rättsligt problem genom att applicera en rättsregel på detsamma.⁹ Bertil Bengtsson anser att SOU:er kan tillerkännas högre rättskällevärde än vad propositioner gör mot

⁷ Se Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria, (2023) s. 105.

⁸ Se Zahle, Henrik., Polycentri i retskildelaeren s. 752, ur Bratholm, Anders, Opsahl, Tor-
kel, Aarbakke, Magnus, och Evju, Stein, Samfunn, rett, rettferdighet: festskrift til Torstein
Eckhoffs 70-årsdag, 1986.

⁹ Se Nääv, Maria och Zamboni, Mauro, (2018), Kleineman, Jan, s. 21 ff.

bakgrund av dess utredande karaktär.¹⁰ Enligt Nils Jareborg är rättsdogmatisk metod en rekonstruktion av ett rättssystem och förknippas främst med återgivande av gällande rätt. Ett normativt system, som ger lagarna och domar en mening, konstrueras genom en rättsdogmatisk analys.¹¹

Den rättsdogmatiska metoden är inte entydigt trots dess ställning inom rättsvetenskapen.¹² Den rättsdogmatiska metodens syfte är att systematisera rättsregler, för att konstruera ett enhetligt system som består av huvudregler och undantag. Systematiseringen av gällande rätt sker genom att analysera och beskriva juridiska begrepp.¹³ Det innebär i princip att finna svaret på ett juridiskt spörsmål genom att söka efter svaret i rättskällorna i enlighet med rättskällevetenskapen.¹⁴

Den rättsdogmatiska metoden har kritiserats för att vara ovetenskaplig, svårformulerad, oklar, vag och även motsägelsefull. Kritiken har medfört att metoden ofta blir kritiserad av andra vetenskapliga discipliner.¹⁵ Kritiken kan bemötas med att den rättsdogmatiska metoden är oerhört viktig, inte minst för samhällsutvecklingen, rättsskapandet och rättssäkerheten, men även för den verksamma juristen, enligt Jan Kleineman.¹⁶

Nils Jareborg har också bemött kritiken och menar på att det finns två olika sätt att bedriva forskning på. Antingen bedrivs forskning genom vetenskapliga metoder eller i vetenskapligt syfte. Vilken metod som är lämplig att använda beror på uppgiftens beskaffenhet. Nils Jareborg anför vidare att användandet av en metod inte per automatik innebär att det man skapar blir vetenskapligt. Vid den tidpunkten har inte det vetenskapliga arbetet ens börjat. Det innebär att rättsdogmatiken snarare bör betraktas som ett syfte än en metod. Även om rättsdogmatiken betraktas som ett syfte innebär det att den rättsdogmatiska metoden är att anse som vetenskaplig. En traditionell rättsdogmatisk

¹⁰ Se Bengtsson Bertil, *SOU som rättskälla*, SvJT 2011 s. 781.

¹¹ Se Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004 s. 4.

¹² Se Sandgren, Claes, (2009), s. 118.

¹³ Se Peczenik, Aleksander, *Juridikens allmänna läror*, SvJT 2005 s. 249

¹⁴ Se Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (2018), Kleineman, Jan, s. 21.

¹⁵ Se Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (2018), Kleineman, Jan, s. 21.

¹⁶ Se Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (2018), Kleineman, Jan, s. 45-46.

metod innebär att utgångspunkt tas i lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och rättsdogmatisk litteratur.¹⁷ En vetenskaplig rättsdogmatisk metod innebär således att man har ett visst förhållningssätt till källorna och att ett perspektiv anläggs vid analyseringen av materialet.¹⁸

Jag delar den samlade uppfattning som återgetts ovan avseende den rättsdogmatiska metoden och att det kan finnas olika rättskällevärdingar beroende på vem det är som tillämpar metoden och i vilket syfte. Rättskällevärdningen är den erkännanderegeln som anger i vilken ordning och hur olika källor ska, kan och bör användas vid angripande av juridiska frågor.¹⁹ Uppsatsen kommer således att utgå ifrån den svenska pluralistiska rättskällevärdningen som innebär att källor som lag, praxis, förarbeten och doktrin tillmätts vikt vid återgivandet av rättsläget.²⁰ Med anledning av att uppsatsen till stor del är en litteraturstudie kommer uppsatsen även att utgå från doktrin som vetenskapliga artiklar och läroböcker. Den rättsdogmatiska metoden tillämpas för att förklara juridiska begrepp och systematisera de juridiska ramverken utifrån gällande rätt i uppsatsens deskriptiva delar.

1.4.2 Rättspolitisk metod

För att redogöra för hur den gällande rätten ser ut i förhållande till ekonomisk brottslighet och hur regelverket bör konstrueras framöver har jag valt att använda rättspolitisk metod. Rättspolitisk metod lämpar sig särskilt vid analys av ett visst material varpå en diskussion om hur man kan finna nya lösningar på ett problem följer. Den rättspolitiska metoden öppnar upp för möjligheten att argumentera fritt utifrån ett kritiskt perspektiv i relation till materialet. I enlighet med neutralitetsidealet är det viktigt att argumentationen förblir allsidig och balanserad, något som Claes Sandgren lyft fram.²¹ Jan Kleineman

¹⁷ Se Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som rättsvetenskap*, SvJT 2004 s. 8.

¹⁸ Se Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som rättsvetenskap*, SvJT 2004 s. 5-8.

¹⁹ Jfr. Dahlman, Christian, (2010) s. 24 och Peczenik, Aleksander, *Rättsordningens struktur*, SvJT 1974 s. 37.

²⁰ Se Croon, Adam, *Sedvanerätten och rättskällevärdningen*, SvJT 2023 s. 116.

²¹ Se Sandgren, Claes, (2021), s. 62.

har också anfört att det är viktigt att skilja mellan samhällsvetenskapligt och rättsdogmatiskt argument vid analys av juridiskt material.²²

Den rättspolitiska metoden ger ofta värdefulla insikter för att förstå samspelet mellan rättsordningens mål och de verktyg som används för att uppnå dessa mål. Det perspektivet är väsentligt vid såväl fastställande av gällande rätt, men även för att granska hur lagstiftningen kan utformas. Lena Olsen framhåller vidare att den rättspolitiska metoden med rättsociologisk prägel är ett viktigt styrmedel vid genomförandet av en viss politik.²³

Med anledning av att uppsatsen avser att utröna vilka reglerings- och kontrollstrategier som kan minska risken att utbetalning från välfärden kommer fel aktörer tillhanda, anser jag att valet av metoderna är motiverat. Syftet är att studera gällande rätt och undersöka vilka åtgärder som kommer att införas som ett led i regeringens omfattande arbete att bekämpa ekonomisk brottslighet. Genom att använda denna metod kan man dessutom ta hänsyn till andra faktorer än enbart juridiska aspekter eftersom den rättspolitiska metoden ger en bredare möjlighet att diskutera sådana överväganden. Denna metod kommer att användas främst vid analys av materialet, det vill säga i uppsatsens normativa delar. Rättspolitisk metod kommer också att användas vid diskussion avseende i vilken utsträckning ökade kontrollstrategier påverkar företagares börda, samt hur det förhåller sig till statens intresse av att systemet inte utnyttjas och att medborgares tillit till välfärdssystemet undergrävs.

1.4.3 Kriminologiskt perspektiv och teori

En teori utgör ett hypotetiskt antagande på ett vetenskapsteoretiskt plan. Till skillnad från teori är ett perspektiv en utgångspunkt eller den infallsvinkel man väljer. Ett perspektiv prövas inte, vilket är en väsentlig skillnad från teori. Det perspektiv man väljer att anlägga måste vara meningsfullt för framställningen.²⁴

²² Se Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (2018), Kleineman, Jan, s. 38.

²³ Se Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004 s. 134-135.

²⁴ Se Derlén, Mattias, Landström, Lena och Nilsson Rådeström, Nina (2020), s. 51.

Med hjälp av rättsdogmatiken kan man skapa kunskaper i rätten, det vill säga hur rätten ska tillämpas och hur den ska byggas upp. Kriminologiskt perspektiv fokuserar i stället på hur brott definieras, bakomliggande orsaker till att brottslighet begås samt samhällets reaktioner på lagöverträdelser.²⁵

Jag har valt att anlägga ett kriminologiskt perspektiv vid utformningen av uppsatsens inledande avsnitt där fenomenet brottslighet förklaras och vid beskrivning av problembilden. Valet motiveras av att jag vill redogöra för och belysa bakomliggande orsaker till att företag är benägna att begå ekonomisk brottslighet samt vilka brottspreventiva åtgärder och regleringsstrategier som forskningen har lyckats identifiera.

1.5 Material

Det material som har använts för denna framställning följer i huvudsak rättskällehierarkin som har beskrivits ovan. I framställningens senare delar är det lagar och rättsfall som av förklarliga skäl har haft störst relevans. Det är också där det materiella innehållet som jag redogör för återfinns. För att beskriva problembilden har jag använt Polismyndighetens myndighetsgemensamma lägesbild från 2023. Granskningen baseras på samverkande myndigheters objektiva perspektiv på problematiken.

Förarbeten såsom utredningar, propositioner och kommittédirektiv utgör också en viktig källa för uppsatsens innehåll. Under åren har det tillsatts flera utredningar på området ekonomisk brottslighet i syfte att förbättra och utvärdera den befintliga och något utspridda regleringen. Även om alla utredningar som har tillsatts inte har lett till lagändringar, är det trots allt värdefullt att följa vad anledningen till det har varit samt hur man har resonerat kring ekonomisk brottslighet genom tiderna.

Det finns en del prejudikat från HD rörande den straffrättsliga regleringen avseende ekonomisk brottslighet. Det är framför allt prejudikat som avser arbetslivskriminalitet och avgöranden avseende momsbedrägerier som jag har valt att titta närmare på eftersom det är av relevans för framställningen.

²⁵ Se Kriminologi – Vad är kriminologi?

Framställningen är till stor del en litteraturstudie vilket medför att doktrin är ett givet alternativ. Även om doktrin generellt sett inte anses inneha samma rättsliga auktoritet som övriga rättskällor har det varit relevant för uppsatsens inledande och mer deskriptiva delar. Detta eftersom jag redogör för principer och bakomliggande teorier och syften med bland annat reglering och utformning av rättsregler. Förutom rättsvetenskaplig litteratur och rättsvetenskapliga artiklar har även kriminologisk litteratur och artiklar använts. Det förekommer också hänvisningar till relevanta studier som framstående kriminologer har genomfört.

Avslutningsvis kan nämnas att regeringen just nu har ett ökat fokus på den organiserade ekonomiska brottsligheten. Jag har kortfattat gått igenom ett urval av kommande lagändringar som är relevant för framställningen. Jag är av uppfattningen att det kommer att leda till ytterligare lagändringar inom den närmaste tiden och att det är ett rättsområde som kommer att vara väldigt dynamiskt ett tag framöver, vilket blir spännande att följa!

1.6 Forskningsläge

Ekonomisk brottslighet började definieras som samhällsproblem i Sverige redan på 1970-talet. Trots det är det väldigt få kvalificerade undersökningar som har gjorts om den ekonomiska brottslighetens omfattning eller dess skadeverkningar.²⁶ Den befintliga forskningen är något spretig eftersom forskning om ekonomisk brottslighet kan bedrivas inom flera olika discipliner och är ett komplext område. Kunskaper om problemområdet har i stor utsträckning framarbetats av kommittéer och myndigheter genom olika utredningsinsatser. Regeringen har initierat flera sådana utredningsprojekt som tar sikte på den ekonomiska brottsligheten. Brottsförebyggande rådet och Polismyndigheten har kommit ut med rapporter och antologier i syfte att kartlägga den ekonomiska brottsligheten från och med mitten av 1990-talet och framåt. I dessa analyseras brottslighetens utformning, omfattning och dess skadeverkan. Rapporterna har tagits fram tillsammans med flera myndigheter som Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Tullverket.²⁷

²⁶ Se Brottsförebyggande rådet, 1999 s. 8.

²⁷ Se Brottsförebyggande rådet, 1999 s 41.

För svenskt vidkommande har nordisk forskning om ekonomisk brottslighet kartlagts i en antologi som utgavs år 2018, *Ekonomisk brottslighet – en nordisk reader*.²⁸ Boken innehåller betydande forskning inom Norden från 1940-talet och framåt. Utöver tidigare forskning finns det även forskningsstudier som pågår under samma period som denna framställning framarbetas. Resultatet av den pågående forskningen på området presenteras i slutet av innevarande år i boken *Näringslivet och organiserad brottslighet – Hur påverkas företag*, som är författad av Carina Gunnarsson.

Framställningen har tagit avstamp i flera studier som arbetats fram av forskare, sociologer och kriminologer. För att nämna några av de mest centrala är det Edwin Sutherlands artikel *White-Collar Criminality*, som var en av de första att behandla frågan om vem det är som begår ekonomisk brottslighet. Artikeln publicerades i februari år 1940 i *American Sociological Review* och blev startpunkten för kommande forskning.²⁹

Det finns mycket internationell forskning på området. I Storbritannien bedrivs såväl nationell som internationell forskning om ekonomisk brottslighet bland annat vid The Institute of Advanced Legal Studies som är knutet till University of London. I Cambridge inrättades The Center for International Documentation on Organised and Economic Crime år 1988, vars uppgift är att organisera forskningsprojekt och att arrangera konferenser och workshops i hela världen. I USA bedrivs det långsiktig forskning om ekonomisk brottslighet vid universiteten som bland annat Yale University och University of California, Berkley. År 1992 inrättades The National White Collar Crime Center i Virginia. På grund av att den ekonomiska brottsligheten definieras på olika sätt, även i USA, saknas det officiell statistik som kan ge en bild av omfattningen av den ekonomiska brottsligheten.³⁰

²⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul. och Korsell, Lars, (2018).

²⁹ Se Edwin H. Sutherland (1940).

³⁰ Se SOU 1996:84 s. 36-37.

1.7 Disposition

Uppsatsen fördelar sig på sex kapitel. I det inledande kapitlet redogör jag för bakgrunden genom en presentation av uppsatsens ämne. Jag redogör också för uppsatsens syfte och frågeställning samt vilka metoder och teori som har använts. Vidare följer en beskrivning av vilket material som jag har använt mig av och hur jag har valt att avgränsa uppsatsen. Kapitlet avslutas med en beskrivning avseende hur forskningsläget ser ut samt denna disposition.

Uppsatsens andra kapitel handlar om fenomenet ekonomisk brottslighet där jag bland annat redogör för definitionen av ekonomisk brottslighet. Jag går också igenom några av de mest centrala kriminologiska teorierna som förklarar brottsmotivet.

I uppsatsens tredje kapitel redogör jag för olika kontrollstrategier ur ett kriminologiskt perspektiv. I kapitel tre presenteras också olika teorier avseende kontroll- och regleringsstrategier av lagöverträdelser samt vilka brottspreventiva åtgärder som har identifierats.

Kapitel fyra handlar om på vilket sätt ekonomisk brottslighet påverkar välfärdssamhället genom att företag används som brottsverktyg. Här återges också brott som anses vara relevanta för framställningen.

Kapitel fem handlar om den nuvarande och den kommande lagstiftning i förhållande till ekonomisk brottslighet. Jag går även igenom och presenterar åtgärdsförslag som ännu inte har resulterat i något lagförslag. Utöver hur gällande rätt ser ut i förhållande till ekonomisk brottslighet redogörs även kortfattat för tidigare åtgärder samt bakomliggande orsaker till den nya lagstiftningen som kommer att träda i kraft.

I uppsatsens sjätte och sista kapitel presenteras min analys och sammanfattande slutsatser avseende vad som har framlagts i uppsatsens tidigare kapitel.

2 Fenomenet ekonomisk brottslighet

2.1 Inledning

I följande avsnitt presenteras några definitioner av ekonomisk brottslighet samt ett urval av det som karaktäriserar och beskriver brottsligheten. Fokus läggs särskilt på ekonomisk brottslighet där verksamheter används som brottsverktyg. Därefter följer en redogörelse av några av de vanligaste orsakerna till brottsmotivet samt en översiktlig förklaring av ett urval av kriminologiska teorier avseende de bakomliggande orsakerna till att individer och företag begår ekonomisk brottslighet. Syftet med avsnittet är att klargöra vissa grundläggande begrepp och teorier, vilka får betydelse för den efterföljande framställningen.

2.2 Definition av ekonomisk brottslighet

Trots att diskussionen om ekonomisk brottslighet har pågått under lång tid och länge har varit en del av den politiska debatten finns det ingen entydig förklaring till begreppet.³¹ Definitionen av ekonomisk brottslighet varierar också beroende på i vilket sammanhang begreppet används. Inom forskningen särskiljer man ofta bedrägerier från motsvarande brott som sker inom ramen för ett företag, organisation eller annan legitim verksamhet. Även om den gemensamma nämnaren för de båda brottskategorierna är vilseledande finansiell information så skiljer sig förutsättningarna för brottet åt. Brott som begås inom ramen för en legitim verksamhet bygger ofta på förtroenderelationer och relationer som har ingåtts i god tro. I dessa sammanhang är det således vanligare att brotten kategoriseras som trolöshet mot huvudman, förskingring, bokföringsbrott och liknande. De nyss nämnda brottstyperna kan inte begås av vem som helst, utan bygger på att man över tid har fått huvudmannens förtroende. Inom forskningen brukar dessa brott benämnas för yrkesrelaterade bedrägerier.³²

³¹ Jfr. Korsell, Emanuelsson, Lars, *Ekobrott liksom!*, SvJT 2000 s. 932-933 och SOU 2011:47 s. 31.

³² Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 18.

Företagsbedrägerier är en annan kategori av ekonomisk brottslighet. Företagsbedrägerier skiljer sig från yrkesrelaterade bedrägerier på så vis att det ekonomiska vinningssyftet sker för företagets räkning, till skillnad från yrkesrelaterade bedrägerier som ofta begås för individens egen vinning. Exempel på företagsbedrägerier är brott mot aktiebolagslagen, brott mot lagen om näringsförbud och brott mot lagen om punktskattekontroll.³³ Kriminaliteten innebär oftast att man utnyttjar en verksamhet som brottsverktyg för att er hålla förmåner eller undandra sig skattskyldighet.³⁴ I lagmotiven har ekobrott benämnts ”den illegala baksidan av fritt näringsliv”.³⁵

Termen white-collar crime eller manchettbrottslighet, som det också brukar kallas, är inte lika vanligt förekommande i Sverige som det är i internationella sammanhang. I svensk kontext används termen ekonomisk brottslighet främst för att beskriva brott med ekonomiskt vinningsmotiv som begås inom ramen för en legitim näringsverksamhet. Ofta kombineras denna typ av brott med komplexa brottsupplägg som är svåra att utreda. Denna typ av brott utreds av Ekobrottsmyndigheten och andra myndigheter som exempelvis Skatteverket, Finansinspektionen och Konkurrensverket som har särskilt tillsyns- och utredningsansvar.³⁶ Brott av enklare beskaffenhet som begås av privatpersoner som exempelvis skattebrott, bidragsbrott, bedrägerier och som saknar tydlig koppling till näringslivet utreds normalt av polisen och faller således under klassificeringen vanliga bedrägerier.³⁷

2.2.1 White-collar crime

Den amerikanska sociologen Edwin H. Sutherland var först med att använda begreppet white-collar crime avseende ekonomisk brottslighet. Edwin Sutherland definierar det som ”kriminalitet som begås av individer som besitter vissa särskilda egenskaper”. Han förklarade vidare att det ofta är respektabla personer med hög social status som begår denna typ av brott och att brotten utförs inom ramen för deras yrkesutövning. Främst syftade Edwin Sutherland

³³ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 18-19.

³⁴ Se Dir. 2021:115 s. 2.

³⁵ Jfr. SOU 2011:47 s. 31 och Ds 1996:1 s. 42.

³⁶ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 18-19.

³⁷ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 18.

på att definiera brottslighet som begås av högt uppsatta tjänstemän och direktörer. Begreppet white-collar beskriver dessa tjänstemäns klädsel – vit skjorta med krage. Han har även betonat vikten av att bedriva forskning som riktas mot samtliga samhällsklasser. Detta eftersom det annars kan leda till felaktiga föreställningar om vilka individer det egentligen är som begår brott, var någonstans brotten begås och varför det sker.³⁸

2.2.2 Modern brottslighet

Ekonomisk brottslighet kan beskrivas som en form av modern brottslighet om man tittar på hur Sverker Jönsson definierar begreppet. Definitionen baseras på den uppdelning Sverker Jönsson beskriver som en kvalitativ skillnad mellan traditionell och modern brottslighet. Modern brottslighet definieras enligt Sverker Jönsson som: ”redan kriminaliserade gärningar som genom beskrivningar av de händelseförlopp som omger dem, hänförs till samhällets ekonomiskt-industriella sfär”.³⁹ Vidare definierar Sverker Jönsson samhällets ekonomiskt-industriella sfär som: ”det område av människors erfarenheter som präglas av anställnings- och uppdragsavtal, ekonomiska målsättningar, tillverkningar av produkter, tillhandahållande av tjänster, arbetsdelning och tekniska system”.⁴⁰

Enligt Sverker Jönssons definition görs ingen uppdelning utifrån skyddsintresse. Det är i stället sammanhanget, det vill säga, kontexten för brottsligheten som ska bedömas. Om det är fråga om ett händelseförlopp som har anknytning till den ekonomiskt-industriella samhällssfären ska det således kategoriseras som modern brottslighet.⁴¹

2.2.3 Sociologisk definition av ekonomisk brottslighet

Det sociologiska brottsbegreppet utvidgar den legala och mer strikta definitionen av ekonomisk brottslighet till att omfatta såväl handlingar som inte är straffrättsligt reglerade som redan kriminaliserade gärningar. Man kan säga

³⁸ Sutherland, Edwin (1949), s. 7.

³⁹ Se Jönsson, Sverker, (2004) s. 24.

⁴⁰ Se Jönsson, Sverker, (2004) s. 25.

⁴¹ Se Jönsson, Sverker, (2004) s. 25.

att sikte tas på beteende som strider mot socialrättsliga normer.⁴² Klaus Tiedemann definierade fenomenet ekonomisk brottslighet redan år 1976 som ”brottsligt beteende vars effekter stör eller hotar det ekonomiska livet eller det ekonomiska systemet på ett sådant sätt att det inte endast är enstaka individers intressen som berörs.”⁴³

Per-Ole Träskman har definierat den ekonomiska brottsligheten som ett missbruk av det sociala förtroendet. Det sociala förtroendet är en grundförutsättning för det ekonomiska samarbetet som följer av bedrivandet av näringsverksamhet. Vidare har Per-Ole Träskman specificerat potentiella brottsoffer som bland annat består av staten, konkurrenter, delägare av aktiebolag, aktieägare, borgenärer, miljön och anställda.⁴⁴

2.3 Orsaker till brottsmotivet

2.3.1 Valhandlingsteorin

Orsakerna som ligger bakom brottsmotivet och det som föranleder en individ att begå ekonomisk brottslighet kan förklaras utifrån flera olika perspektiv. Ett av dessa perspektiv är att individen själv väljer att begå den kriminella gärningen utifrån ett rationellt val. Individens handling förstås som begriplig och förutsägbar i den mening att den följer av ett informerat val. Rationaliteten kan emellertid beskrivas som begränsad eller subjektiv på så vis att den information som varit för handen vid det givna tillfället kan vara bristfällig eller ofullständig. Det kan också variera vilken information de olika individerna har tillgång till.⁴⁵

Inom forskningsområdet kring rationell valhandlingsteori har två amerikanska forskare varit tongivande. Sally Simpson och Raymond Paternoster har genom empirisk prövning undersökt i vilken utsträckning olika faktorer

⁴² Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul. och Korsell, Lars, (2018), Träskman, Per-Ole (1977), s. 54.

⁴³ Se Tiedemann, Klaus, (1976), s. 210.

⁴⁴ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul. och Korsell, Lars, (2018), Träskman, Per-Ole (1977), s. 54.

⁴⁵ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 83.

påverkar valet att begå respektive avstå från att begå brott. Några av dessa faktorer är följande.⁴⁶

- Formella sanktionshot från den legala rättsordningen som exempelvis fängelse, böter, skadeståndskrav samt upptäcktsrisk
- Informella sanktionshot från familj, vänner och arbetskamrater i form av upptäcktsrisk och sanktioner som exempelvis försämrade karriärmöjligheter, dåligt rykte och liknande följder
- Förlorad respekt för sig själv följt av känslor som skam, skuld och ånger och tanken av att vara en sämre samhällsmedborgare
- Nackdelar respektive fördelar med regelöverträdelser såsom svag löneutveckling eller befordran och ökad konkurrenskraft
- Moraliska överväganden som exempelvis huruvida regelöverträdelser är förkastliga eller ej
- Legitimitet och överväganden om hur stor utsträckning lagar och regler är rättvisa och acceptabla
- Situationsfaktorer samt annan kontext där valsituationen äger rum i förhållande till individens eller organisationens position på marknaden, kulturella faktorer med mera⁴⁷

Studiernas resultat har visat att det är tydligt att det föreligger en ökad risk för att brott begås om en handling inte uppfattas som kriminell, omoralisk eller av särskilt allvarlig karaktär. Sally Simpson har riktat in sig på att undersöka hur resultaten påverkar företagsbrottslighet samt hur individer i ledande ställning brukar betraktas. Vidare har Sally Simpson gjort gällande att det är viktigt att individer och organisationer uppfattar ett visst agerande som förkastligt för att det ska leda till att de avhåller sig från att begå sådana handlingar.

⁴⁶ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 84.

⁴⁷ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 84.

Det går att dra slutsatsen att man behöver upprätthålla tydliga markörer kring vad som är rätt och fel snarare än att uppmuntra till en företagskultur som inte ser så allvarligt på regelöverträdelser.⁴⁸

Vidare pekar forskningen på att de informella sanktionerna och konsekvenserna har större inverkan på individers val än vad de formella sanktionshoten har. Det innebär att risken för att den egna familjen, kollegor, eller andra närstående ska upptäcka regelbrott och ta avstånd från en, anses mer avskräckande än vad sanktionshot som exempelvis fängelsestraff, böter eller annan rättslig konsekvens från rättsordningen gör. Det innebär emellertid inte att formellt reglerade sanktioner på något vis är verkningslösa, tvärt om så anses en kombination av informella sanktioner och formella sanktioner vara det som verkar fungera allra bäst i brottspreventivt syfte. Detta kan man uppnå genom att införa organisationsinterna regler och självregleringsfunktioner i kombination med tydliga straff och ökad upptäcktsrisk.⁴⁹

Vad gäller företagsbrott konstateras det att avsaknaden av kriminalstatistik är något som begränsar möjligheten att jämföra företag och lagöverträdelser. Den statistik som finns gällande lagöverträdelser finns utspritt över en rad olika instanser och tillsynsmyndigheter. Utifrån tillgänglig information beträffande företagsbrott har det visats att åtgärdscombinationer är förhållandevis effektiva. Det innebär att man kombinerar flera olika typer av åtgärder i avskräckningssyfte. De åtgärder som anses vara effektiva är utformning och förändring av regler och företagspolicyer som följs upp genom upprepade inspektioner och hot om sanktioner vid överträdelser.⁵⁰

2.3.2 Ekonomiska incitament och identitet

Rädslan för att inte lyckas upprätthålla sin sociala ställning ligger ofta bakom brottsmotivet när det kommer till ekonomisk brottslighet. Det kan handla om en social förlust som bidrar till att man blir utstött från bekantskapskretsen

⁴⁸ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 85.

⁴⁹ Jfr. Engdahl, Oskar, (2022), s. 85-86 och Simpson, Sally och Rorie, Malissa, (2011), s. 70.

⁵⁰ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 87-88.

eller att förlora en viss livsstil eller identitet som inte går att upprätthålla vid ekonomiskt trångmål.⁵¹

Vid studier av den svenska restaurangbranschen har det framkommit att restaurangägarnas identitet i många fall var så starkt kopplat till krogkulturen att det varit en bidragande faktor till det bakomliggande motivet och genomförandet av ekonomisk brottslighet. Studierna visade också på att när moraliska överväganden står i konflikt med den ifrågavarande verksamheten som bedrivs, kan det leda till att restaurangägaren förefaller mer benägen att begå ekonomisk brottslighet än att få sin identitet fråntagen.⁵²

2.3.3 Språkbruk, social inlärningsteori och anknytning

Studier har visat att företagare intalar sig själv att det som sker är något annat än kriminalitet i traditionell bemärkelse. Det har också visats att företagarna ofta försöker förmildra omständigheterna eller rättfärdiga deras kriminella agerande genom påståenden och ett språkbruk som syftar till att legitimera regelöverträdelsen och få gärningen att framstå som acceptabel.⁵³

Den centrala uppfattningen är att språkbruket har en avgörande betydelse när det kommer till brott som inlärt beteende. Den tanken är särskilt central inom social inlärningsteori och bygger på att brott – precis som alla andra handlingar – är inlärd beteenden. Inlärningssituationen sker främst i sociala sammanhang och benämns vanligtvis för teorin om särskiljande tillhörighet. Denna teori bygger på att individen kommer i kontakt med, alternativt associerar sig med andra som har en mer fördelaktig syn på kriminella handlingar. När brott begås handlar det ofta om att fördelarna som följer av den brottsliga gärningen överstiger nackdelarna.⁵⁴

Edwin Sutherland menar att föreställningen om att brott begås med anledning av riskbenägenhet och ekonomiskt vinningsmotiv inte helt stämmer, men att det är faktorer som kan leda till att individer begår brott.⁵⁵ Edwin Sutherland

⁵¹ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 61.

⁵² Jfr. Alalehto, Tage (1999) s. 216 och Engdahl, Oskar, (2022), s. 62.

⁵³ Jfr. Cressey, Donald, R. (1986) s. 201 och Engdahl, Oskar, (2022), s. 65 och s. 69.

⁵⁴ Jfr. Sutherland, Edwin (1949), (1983) s. 240 och Engdahl, Oskar, (2022), s. 69-70.

⁵⁵ Se Engdahl, Oskar och Lindgren, Sven-Åke, (2021), s. 63-64.

har fokuserat sin forskning på att bland annat titta på situationer inom företagsvärlden där individer initieras till att begå brott. Studien handlade om chefer som träffades på mässor eller andra arbetsrelaterade sammanhang och utbytte idéer eller tankar kring karteller. Den handlade också om försäljare som får lära sig av sina kollegor hur man luras. I samband med dessa inläringstillfällen försäkras ofta de anställda om att risken för upptäckt och sanktioner är låg, i syfte att öka deras incitament att begå lagöverträdelsen. Detta tillsammans med ett språkbruk, i en brottsfrämjande kultur, som även i övrigt rättfärdigar handlingen som legitim har visat sig vara vanligt förekommande bland såväl chefer som begår brott som underordnade som begår brott.⁵⁶

Vidare formulerade Edwin Sutherland teorin om särskiljande anknytning som innebär att vissa individer i högre omfattning knyter an till människor som har en snedvriden syn på rättsordningen och lagstiftningen. Teorin har vidare utvecklats av andra forskare som har identifierat olika kategorier av neutraliseringar i syfte att rättfärdiga sitt agerande och genom att övertyga sig själv att det inte är klandervärt att begå den ifrågavarande gärningen. Neutraliseringarna är förnekande av eget ansvar, skada och offret, fördömande av andra och åberopande av lojalitet.⁵⁷

⁵⁶ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 70-71.

⁵⁷ Se Engdahl, Oskar och Lindgren, Sven-Åke (2021), s. 70.

3 Kontroll- och regleringsstrategier

3.1 Inledning

I följande avsnitt redogörs för ett urval av relevanta kontroll- och regleringsstrategier samt åtgärder som kan användas i arbetet med att förebygga och bekämpa den ekonomiska brottsligheten. I avsnittet diskuteras även några av de mest centrala bakomliggande tankarna som grundas på empirisk forskning angående kontroll- och regleringsstrategiers effekter. Det redogörs också för vilka konsekvenser som kan medföras av en allt för hård reglering och för hårda kontroller. Avsnittet behandlar också frågan om självreglering i förhållande till lagstiftning som regleringsstrategi samt en redogörelse för självregleringens inverkan på området. Avsnittet syftar till att bidra med en förståelse för hur lagstiftningsarbetet förhåller sig till regleringsstrategier samt klargöra hur det påverkar utfallet av nya lagars ändamålsenlighet. Förståelse för hur regleringsstrategier påverkar bekämpandet av ekonomisk brottslighet är central för framställningen.

3.2 Allmänt om reglering och kontroller

Reglering av ekonomisk brottslighet har internationell anknytning där främst EU och USA har haft en stor inverkan på de nordiska ländernas lagar och bestämmelser. Internationella organisationer som exempelvis Financial Action Task Force, FATF, och Transparency International har också påverkat den nationella regleringen på området avseende ekonomisk brottslighet. FATF har i uppgift att undersöka andra länders regelefterlevnad och kan i förekommande fall svartlista de länder som inte följer reglerna i syfte att stävja bland annat penningtvätt. Transparency International har fokuserat sitt arbete på att motverka korruption.⁵⁸

Det finns en ständigt närvarande konflikt mellan olika grupperingar avseende regleringsstrategier och i vilken utsträckning verksamheter överhuvudtaget ska regleras. Konflikten innefattar också frågan om hur lagöverträdelser ska

⁵⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul. och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 644.

sanktioneras. Detta maktförhållande utspelar sig typiskt sett inom företag eller mellan olika företag, men begreppet kan även utvidgas till att innefatta det sätt som samhället och staten reglerar olika verksamheter.⁵⁹ Statens reglering av verksamheter begränsas av näringsfriheten som är en grundläggande rättighet. Denna rättighet stipuleras i 2 kap. 17 § regeringsformen (1974:152), RF. Av denna rättighet följer att begränsningar i rätten att driva näring eller utöva yrke endast får ske i syfte att skydda viktiga allmänna intressen.

Lagöverträdelse som begås av företagare bestraffas inte på samma sätt som vanligtvis förknippas med traditionell gatubrottslighet. Gatubrottslighet, som exempelvis stöld och skadegörelse, begås ofta av individer som anses tillhöra ett annat samhällsskikt än de som begår företagsbrottslighet. Den typen av brottslighet regleras genom straffrättsliga bestämmelser, medan företagsbrottslighet i stor utsträckning regleras genom kontroller som är förenade med administrativa åtgärder eller sanktioner. Företagsbrottslighet kan även utgöra föremål för civilrättsliga processer.⁶⁰

Statens reglerings- och kontrollstrategier är uppdelat i tre olika faser. Inledningsvis sker kontroller när verksamheten startas och benämns för etableringskontroll. Etableringskontrollen består av vandelsprövning som går ut på att bedöma verksamhetens lämplighet, varpå en registerkontroll utförs. Tillstånds- och anmälningsplikt för handel med vissa typer av varor som exempelvis alkohol, tobak, läkemedel och så vidare syftar till att upprätthålla god kännedom om regelverken inom respektive verksamhetsområde. Viss typ av tillståndspliktig verksamhet är förenat med en lämplighetsprövning. Under bedrivandet av verksamheten finns det tillsynsinstanser som agerar på anmälan och rapportering av tveksamma företag. Vid misskötsel kan tillstånd dras in. Slutligen, om ett bolag har begått brottsliga gärningar kan bolagets företrädare beläggas med näringsförbud, som helt enkelt syftar till att få bort det ifrågavarande bolaget från den öppna marknaden.⁶¹

⁵⁹ Jfr. Ramirez, Mary Kreiner, (2016), s. 483 ff. och Sutherland, Edwin (1949) och Engdahl, Oskar, (2022), s. 79.

⁶⁰ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 80.

⁶¹ Se Brottsförebyggande rådet (2015) s. 9-10.

3.3 Reglering eller självreglering?

Begreppet självreglering förekom i svensk kontext redan under 1970-talet och avsåg åtgärder och frågor relaterat till konsumentproblem samt frågor som uppkom inom näringslivet.⁶² Ett konkret exempel på förebyggande regleringstänk förekom i samband med banklagskommitténs uttalande på 1990-talet. Banklagskommittén föreslog att i stället för att införa straffrättslig reglering i avskräckande syfte, skulle sikte tas på systemfunktionalitet och effektivitet med motiveringen att banksystemets förtroende inte skulle skadas.⁶³

Definitionen av självreglering kan variera, men syftar ofta till införandet av åtgärder för att förebygga eller lösa problem, som vidtas i systematiserad form av verksamheter, branscher eller inom näringslivet. Självreglering kan också innebära rekommendationer från branschorganisationer, regler utformade av myndigheter eller egenåtgärder. Standardavtal, branschregler och produktcertifiering är exempel på egenåtgärder framtagna av involverade aktörer och syftar till frivilliga åtgärder som vidtas för att förbättra det egna skyddet mot ekonomisk brottslighet.⁶⁴

Det finns ingen samlad helhetssyn på frågan när självreglering kan vara ett alternativ till lagstiftning, däremot finns det uttalanden från riksdagen i fråga om självregleringens lämplighet avseende en del olika rättsområden. Inom konsumenträttens område har det förekommit uttalanden från lagutskottet som förordar ett ömsesidigt förtroende mellan det allmänna och näringslivet. Det uppmuntrades från lagutskottets sida att aktörerna skulle vidareutveckla egenåtgärderna i konsumentfrämjande riktning, något som skulle gynna det egna affärsintresset. Sammantaget skulle det komma att bidra till ännu större motivation att följa egenåtgärder och riktlinjer från exempelvis

⁶² Se Haglind, Lars, *Lagstiftning eller självreglering – vad tycker lagstiftaren?*, SvJT 2001 s. 263.

⁶³ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 674.

⁶⁴ Se Haglind, Lars, *Lagstiftning eller självreglering – vad tycker lagstiftaren?*, SvJT 2001 s. 263.

Konsumentverket. Ytterligare ett exempel där självreglering förekommer och fungerar väl är på franchisingområdet som vanligtvis regleras genom standardavtal.⁶⁵

I prop. 1999/00:86 *Ett informationssamhälle för alla* uttalade sig regeringen om självreglering inom elektronisk handel. Regeringen ställde sig positiv till ökad användning av branschöverenskommelser och etiska regler och nämnde bland annat att branschöverenskommelser och etiska regler kan ha fler fördelar jämfört med traditionell lagstiftning. Sådana regler och överenskommelser medför större flexibilitet och är lättare att anpassa till den snabba tekniska utvecklingen som sker. Regeringen anförde vidare att man dock bör lagstifta om de yttersta ramarna för att inte riskera att förbise grundläggande rättigheter och skyldigheter, men att detaljerade och underordnade frågor med fördel kan bli föremål för självreglering i stället.⁶⁶

För att inte självregleringssystem ska vara verkningslösa behöver affärsmässighet eftersträvas och självregleringssystemet kompletteras med sanktionsmöjligheter. Det är också viktigt att inte ha för många likasyftade självregleringssystem eftersom det kan leda till att tilliten till systemet urholkas.⁶⁷

Lagstiftning och självreglering utgör kompletterande element i rättsbildningen. En del rättsområden, som exempelvis arbetsrätten och kontraktsrätten, präglas mer av självreglering än vad andra rättsområden gör, men det är ett fenomen som förekommer i många olika sammanhang och spänner över flera rättsområden. En förutsättning för självreglering är att parterna håller sig inom den rättsliga ramen som lagstiftningen ger. Mot bakgrund av att det inte är möjligt att särskilja lagstiftning och självreglering åt, kan självreglering beskrivas som ett förhållande där berörda parter själva sköter normbildningen i samverkan med den statliga och offentliga rättsordningen. Lagstiftaren kan i vissa fall avstå från att lagstifta eller reglera ett område med hänvisning till att existerande självreglering är tillräcklig. På samma sätt kan otillräcklig

⁶⁵ Se Haglind, Lars, *Lagstiftning eller självreglering – vad tycker lagstiftaren?*, SvJT 2001 s. 265-266.

⁶⁶ Se Prop. 1999/00:86 s. 107-108.

⁶⁷ Se Haglind, Lars, *Lagstiftning eller självreglering – vad tycker lagstiftaren?*, SvJT s. 271.

självreglering ge upphov till rättsregler, även benämnt kodifierad självreglering. Det finns ett tredje utfall som inbegriper att lagstiftaren skapar förutsättningar för att hjälpa den fria normbildningen genom lagreglerad självreglering.⁶⁸

För att avgöra när, och huruvida, självreglering är lämpligt är det nödvändigt att klargöra vilka syften som ligger bakom regleringen av en verksamhet. Det är också nödvändigt att utröna om det stämmer överens med aktörernas och lagstiftarens mål samt huruvida de berörda aktörerna har möjlighet att uppnå syftet. Om så är fallet skulle regelefterlevnad uppnås i större utsträckning med självreglering än inrättande av lagregler på det aktuella området. Det krävs emellertid att det står klart att det inte finns några motstående intressen som lagstiftaren annars skulle kunna tänkas vilja genomdriva.⁶⁹

Även om självreglering kan vara ett effektivt verktyg är det viktigt att ställa höga krav på självregleringen för att inte äventyra rättssäkerheten och likabehandlingsprincipen. Det krävs också att systemet löpande genomgår kritisk granskning och kontroller i syfte att upptäcka eventuella oegentligheter eller avvikelser. För att stimulera självreglering kan man försöka förmå aktörer att själva utveckla normsystem i syfte att nå uppsatta politiska mål. Det kan även stimuleras genom användningen av ekonomiska styrmedel för att åstadkomma den nödvändiga motivationen.⁷⁰

3.3.1 Regleringsstrategi på det skatterättsliga området

På det skatterättsliga området har många av medborgarna en inneboende uppfattning av att de gör rätt för sig genom att betala skatt. Skattemässig ojämlikhet kan emellertid leda till att skattebetalarnas moral undermineras, vilket i sin tur kan ge upphov till skattebrott och en ovilja att betala skatt.⁷¹

⁶⁸ Se Josefsson, Carl, *Lagstiftning eller självreglering? Olika aspekter på frågan om när och hur lagstiftningsinstrumentet bör användas*, SvJT 2001 s. 212-213.

⁶⁹ Se Josefsson, Carl, *Lagstiftning eller självreglering? Olika aspekter på frågan om när och hur lagstiftningsinstrumentet bör användas*, SvJT 2001 s. 214.

⁷⁰ Se Josefsson, Carl, *Lagstiftning eller självreglering? Olika aspekter på frågan om när och hur lagstiftningsinstrumentet bör användas*, SvJT 2001 s. 216.

⁷¹ Se Braithwaite Valerie, A. (2009), s. 148-158, Braithwaite, Valerie, A. (2009), s. 273 och s. 309 och Filipezyk, Hanna, (2017), s. 357-358.

Metoden för att angripa skattebrott har traditionellt sett varit av relativt enkel beskaffenhet. Man har förlitat sig på straff och administrativa sanktioner som exempelvis skattetillägg och att dessa åtgärder skulle räcka för att avskräcka individer från att begå skattebrott. Myndigheterna har tidigare ansett att ytterligare åtgärder för att bekämpa skattebrott skulle vara ineffektiva och olönsamma, med hänsyn till de kostnader ytterligare utredningar skulle medföra. De potentiella vinsterna av en striktare granskning övervägde helt enkelt inte den ökade arbetsbelastningen och kostnaderna till följd därav.⁷²

På senare tid har det synsättet dock förändrats. Det beror sannolikt på en ökad förståelse för hur man bäst tacklar skattebrott och bedrägerier tack vare beteendevetenskaplig forskning. Beteendevetenskaplig forskning har bidragit med nya rön avseende bakomliggande orsaker till skatteundandragande. Det skiljer sig från den traditionella synen som härstammar från teorier om ekonomisk brottslighet, enligt vilken skattebetalare väger fördelarna som medförs av skattebrott och skatteundandragande gentemot risken att åka fast och dömas för brottet. Enligt denna uppfattning var revisioner och straffavgifter samt andra negativa konsekvenser incitament för regelefterlevnad för att förhindra skatteflykt.⁷³ Den snabba tekniska utvecklingen skapar tillsammans med forskning förutsättningar att upptäcka och utreda skattebrott till lägre kostnader än tidigare.⁷⁴

Forskning har visat att det inte med säkerhet går att konstatera att hårda straff nödvändigtvis leder till avhållsamhet vad gäller skatteundandragande och skattebrott. Det är snarare så att den åtgärd som har bäst preventiv effekt är att företag riskerar att granskas genom revision och att myndigheterna besöker verksamheten för stickkontroller. Båda dessa åtgärder är kostsamma och kräver omfattande administration.⁷⁵

Det skiftade fokuset har resulterat i ett intensivt arbete med att inrätta ny lagstiftning samt att införa administrativa åtgärder inriktade på olika typer av

⁷² Se Plumley, Alan, H. (1995), s. 40.

⁷³ Se Slemrod Joel. (2018), s. 14, Alm, J. m.fl., (1992), s. 21-22.

⁷⁴ Se Freedman, Judith (2012), s. 11 och OECD - Technologies for Better Tax Administration: A Practical Guide for Revenue.

⁷⁵ Jfr. De la Feria, Rita (2020) s. 256 och Pomeranz, Dina, (2014), s. 27-28.

skattebedrägerier. Åtgärderna som vidtagits bör betraktas som en positiv utveckling, men det har dock framkommit att strategierna visar på en grundläggande brist på förståelse för skatteflykt och dess kostnader för samhället. Åtgärder som har införts har bland annat syftat till att underlätta återtagandet av intäktsbortfallet. Det innebär att det är snarare är fråga om att hantera skattebrottsligheten till skillnad från att faktiskt bekämpa och förebygga den typen av brottslighet från grunden. Genom att fokuset ligger på effektivitet, intäktmaximering och på att begränsa intäktsförlusterna leder det till en selektiv skattekontroll i stället för brottsbekämpning. Skattesystemet påverkas negativt av en selektiv skattekontroll som ger företräde åt kortsiktiga åtgärder. Det skadar också förtroendet för de kärnvärden som samhället bygger på. Förtroendet för skattesystemet i sin helhet påverkas också negativt genom att det uppfattas som ett icke-neutralt och orättvist system.⁷⁶

3.3.2 Hur upptäcks välfärdsbrott?

Det är svårt att beräkna exakt hur mycket välfärdsbrotten som skattebrott, momsbedrägerier, arbetslivskriminalitet med mera, kostar staten varje år. Det beror på att brotten kan delas upp i olika kategorier och att konsekvenserna inte enbart resulterar i uteblivna intäkter för statskassan. Välfärdsbrotten är ”offerlösa” i den betydelsen att det saknas individuella brottsoffer som kan anmäla den typen av brott. Utan kontroller skulle således inte många skattebrott upptäckas eller anmälas. För att skattebrott ska upptäckas krävs det därför att det föreligger en kontrollverksamhet. Det är staten som drabbas av skattebrotten, vilket i förlängningen innebär samhället som ett kollektiv.⁷⁷

En viktig kontrollmetod är skatterevisorer, något som är väldigt tidskrävande för Skatteverket. På grund av resursbrist blir många företag heller aldrig föremål för revision av Skatteverkets revisorer. Ytterligare exempel på Skatteverkets utveckling av sin kontrollverksamhet är lagen (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher. Lagen innebär att verksamheter i särskilt utpekade branscher såsom restauranger, kaféer, frisörer, byggbranschen, städbranschen och så vidare är skyldiga att föra personalliggare där de anger vilka

⁷⁶ Se De La Feria, Rita, (2020), s. 269-270.

⁷⁷ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 20.

som arbetar samt när de börjar, respektive slutar för dagen. Syftet med att införa personalliggare är att försvåra för verksamheter att anlita svart arbetskraft och på så vis undanhålla skatter och avgifter från staten. Skatteverket kan också göra oanmälda kontroller för att upptäcka oegentligheter.⁷⁸

3.3.3 Reglering av verksamheter

Det finns en uppfattning om att lagar, förordningar och rättsordningen i sin helhet ska studeras utifrån olika maktförhållanden. Det benämns vanligtvis för konfliktteori. Lagar och förordningar, Polismyndigheten och övriga tillsynsmyndigheter, domstolar samt rätts- och kontrollapparaten i sin helhet ses i regel som verktyg som olika grupper använder sig av för att skapa fördelar. Samhällets lagar och regler återspeglar därför de normer och intressen som bedömts skyddsvärda av resursstarka samhällsgrupper.⁷⁹

Studier har visat på att avregleringar till följd av förändrade maktförhållanden kan förklara ekonomisk brottslighet genom att det har bidragit till avregleringar inom bland annat administration och kontroll. Det har dessutom medfört att de nu nämnda funktionerna tappat legitimitet och ansetts ineffektiva, vilket i sin tur har gett upphov till ytterligare avregleringar.⁸⁰

En annan aspekt som bidrar till att motivera och möjliggöra brott är det som kommit till att benämnas för ”den kontrollerades fånge”. Ett uttryck som innebär att en inspektör vid tillsynsmyndighet eller revisor, vars uppgift är att granska företags förehavanden, har visat tendenser att börja tolerera vissa regelöverträdelser och förlorat sitt kritiska granskande. Detta är något som visar hur maktförhållanden kan påverka utfallet av regelefterlevnad till fördel för företagare.⁸¹ Vid utformandet av ny brottsförebyggande lagstiftning är det därför viktigt att ta hänsyn till näringslivet som helhet och att hänsyn tas till företagens ökade börda till följd av att nya regleringar införs.⁸²

⁷⁸ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 42-43.

⁷⁹ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 79.

⁸⁰ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 79-80.

⁸¹ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 81.

⁸² Se Dir. 2021:115 s. 2.

3.3.4 Företagaransvar vid straffrättsliga sanktioner

När ett företag begår en brottslig gärning kan det vara svårt att bedöma vem som ska bära det straffrättsliga ansvaret. Det är ovanligt att det är den juridiska personen som enligt lag föreskrivs det straffrättsliga ansvaret, men det förekommer trots det en del bestämmelser där gärningsmannen är ett specialsubjekt som avser exempelvis näringsidkare eller arbetsgivare. Ett sådant exempel på lagrum med specialsubjekt är 10 kap. 5 e § BrB där det föreskrivs att en näringsidkare kan dömas för vårdslös finansiering av mutbrott.

Begreppet företagaransvar introducerades av Hans Thornstedt i sin avhandling från år 1948. Grundtanken med begreppet företagaransvar är att straffansvaret ska åläggas den som har bäst möjlighet att förhindra att brott begås inom en verksamhet. Det kan göras genom intern tillsyn och kontroll. Företagaren intar en garantställning och åläggs därmed en skyldighet att förhindra att brott begås inom ramen för verksamhetens utövande.⁸³

Det måste utredas vilken fysisk person som anses vara företrädare för verksamheten och därefter kunna ålägga den personen straffansvar genom företagaransvaret. För aktiebolags vidkommande är det bolagsledningen som bär ansvaret. Det innebär att det är bolagets styrelse eller VD som i första hand kan tillräknas företagaransvar och därmed bli föremål för straffrättsliga sanktioner eller åtgärder. Om däremot arbetsuppgifter delegerats nedåt i organisationen från bolagsledningen kan straffansvaret i vissa fall också ha förflyttats över om förutsättningarna för korrekt delegering har uppfyllts.⁸⁴

3.3.5 Effektiva strategier och sanktionspyramiden

Det är svårt att jämföra och dra några slutsatser beträffande tänkbara åtgärder som kan verka i avskräckande syfte. Det beror till stor del på avsaknaden av omfattande statistik avseende ekonomisk brottslighet i verksamheter. Den forskning som finns tillgänglig har endast visat några få samstämmiga resultat. Studien undersökte de avskräckande effekterna på individ- och företagsnivå med anledning av förändringar av lagar och regler, sanktioner som böter

⁸³ Se Thornstedt, Hans, 1948, s. 104 och s. 117.

⁸⁴ Se SOU 1997:127 s. 116-117.

och fängelse samt regleringspolicyer och granskning av tillsynsmyndigheter. Brotthämmande effekt i positiv riktning påvisades främst av regleringspolicyer och granskning av tillsynsmyndigheter, men en kombination av olika åtgärder hade också viss effekt.⁸⁵

Den australienske sociologen och kriminologen John Braithwaite är mest känd för det som kallas för reglerings- och sanktionspyramiden. John Braithwaite menar, likt Sally Simpson, att de mest effektiva åtgärdsstrategierna för att motverka ekonomisk brottslighet i verksamheter är utformning av regler och policyer. Införandet av riktade utbildningsinsatser samt upprepade inspektioner och sanktionshot har också visat sig vara effektiva åtgärder.⁸⁶

Reglerings- och sanktionspyramidens grundtanke är att regelöverträdelser har olika brottsmotiv och det påkallar större flexibilitet vad gäller åtgärdsarbetet. Han menar att många regelöverträdelser i normalfallet beror på slarv, misstag eller kunskapsbrist. Det motverkas bäst med hjälp av utbildning, stödinsatser och att man får medverka vid regelutformningen för att bättre förstå det bakomliggande syftet. På individnivå skiljer det sig mellan individer med starka moraliska övertygelser från individer där moral inte har så stor betydelse. Låg moral förknippas även med en större benägenhet att kalkylera sig fram till svaret om ett brott är lönsamt eller ej. I de nyss nämnda fallen är det viktigt att utfärda varningar, böter och sanktionshot i kombination med tilltro för att öka deras incitament att följa lagen.⁸⁷

3.3.6 Kontroll- och regleringsstrategier

Det finns olika typer av regleringsformer. Först kan nämnas auktoritativa regler som lagstiftning där en administrativ myndighet har i uppdrag att uppnå och upprätthålla regelefterlevnad. Det andra är reglering och styrning som består av åtgärder som utformas och genomdrivs av statliga myndigheter i syfte att styra och påverka samhällsekonomin. Det tredje är en bred definition av reglering som består av sociala kontrollmekanismer. Reglering kan också

⁸⁵ Jfr. Engdahl, Oskar, (2022), s. 87 och Schell-Busey, Natalie, m.fl. (2016) s. 38-39.

⁸⁶ Jfr. Engdahl, Oskar, (2022), s. 88 och Ayres, Ian och Braithwaite, John, (1992), Braithwaite, John, (1998) och Braithwaite, John, (2008).

⁸⁷ Se Engdahl, Oskar, (2022), s. 89.

definieras som straffrättslig avskräckning som är en alternativ styrningsstrategi.⁸⁸

Reglering förutsätter att det föreligger samförstånd mellan auktoritet och den som är föremål för reglering. Reglering syftar till att motverka oordning, missförhållanden eller överdrifter inom ett visst område, genom att minska oro och rädsla och genom att återställa och upprätthålla förtroende. Förutom att reglering möjliggör sociala interaktioner och konstituerar marknader, innebär reglering också ålägganden och förpliktelser. Att problem försvinner helt är dock inte något som regleringar kan ge upphov till.⁸⁹

3.3.6.1 Social kontroll

Det finns olika modeller för kontroller varav en benämns för social kontroll. Social kontroll består av normer, värderingar och branschetiska regler. Det är exempel på oskrivna regler som bygger på förtroende och så kallade gentlemanavtal bestående av sociala band, gemensamma mål och värderingar. Om någon skulle bryta mot något av de ovan nämnda exemplen riskerar personen i fråga att bli utesluten från gruppen. Denna sorts sociala kontroll är emellertid känslig och inte allmängiltig eftersom den endast påverkar medlemmar inom gruppen och saknar direkt betydelse för utomstående. Om man applicerar denna modell av social kontroll på ett företagssammanhang, går det att identifiera ytterligare brister. Ofta har anställda i ett företag olika värderingar eller normer med sig sedan tidigare, vilket gör det svårt att hitta en enhetlighet avseende värderingar eller normer.⁹⁰

3.3.6.2 Självreglering

De senaste årtiondena har ett synsätt som beskriver den moderna synen på brottsbekämpning och förebyggande av brott vuxit fram. Det benämns även för modern marknadsideologi i vissa sammanhang. Det innebär att man i

⁸⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 671.

⁸⁹ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 671.

⁹⁰ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 644-645.

teorin lämnar tillbaka problemet till den som äger det. Det vill säga att ansvaret för brottsförebyggande åtgärder lämnas tillbaka till de som är potentiella brottsoffer för att de i sin tur ska förebygga att brott begås.⁹¹

Penningtvätt som blev kriminaliserat på 1990-talet innebär att om ett företag hanterar pengar som kommer från brottslig verksamhet så kan det dömas för penningtvätt. Det är ett exempel av flera på lagstiftning där självreglering har fått genomslag. Det stora antalet nya lagar som antogs under 1990-talet och 2000-talet är ofta utformade på sätt som innebär en skyldighet för företagare och finansinstitut att anmäla finansiella oegentligheter som de kommer i kontakt med. En viktig aspekt när det gäller självreglering är just att den första granskningen och kontrollen görs av den finansiella sektorn själv i stället för att det görs av Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten.⁹²

Självreglering är den minst betungande regleringsformen och anses också vara den mest effektiva. Om självreglering däremot inte fungerar bör det finnas tillsynsmyndigheter som ser till att ytterligare åtgärder vidtas. Ett första steg för tillsynsmyndigheterna kan vara att ålägga ifrågavarande företag att vidta självreglering, även kallat ålagd självreglering. Om det fortfarande inte fungerar finns det ytterligare åtgärder att vidta i form av viten, åtal, negativ publicitet, indragna licenser, produktionsstopp och slutligen tvångslikvidation.⁹³

3.3.6.3 Kontroll pluralism, informella sanktioner och bristande regelefterlevnad

Kontroller och övervakning av företag och företagens förehavanden vidtas i dag i stor utsträckning av företaget själv eller av experter som företaget anlitar på deras egen bekostnad som exempelvis privata revisorer. Det finns också ett stort antal offentliga, eller semi-offentliga organ som sysslar med tillsyn, intyg och olika former av inspektioner. Informella sanktioner som exempelvis

⁹¹ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 656..

⁹² Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 650-651.

⁹³ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 672

rättegångskostnader och ombudskostnader och minskad respektabilitet är också förknippade med självreglering och kontrollstrategier för att motverka brottslighet. Informella sanktioner kan vara såväl av intern som extern natur. Denna mångfald av kontrollinstanser har benämnts för kontroll pluralism i olika sammanhang. Det är dock viktigt att påpeka att det inte är ett heltäckande system, utan nivån av reglering varierar beroende på vilken sektor det är fråga om. Arbetsmiljöskyddet är ett exempel på ett sådant område där luckorna är större än på andra områden.⁹⁴

Det är värt att framhäva att fokuset har skiftat från att fokusera på den primära brottsligheten till att i stället fokusera på efterlevnad av regleringen av den kriminaliserade gärningen. Detta för att förstärka företagens förebyggande åtgärder vad gäller den egna kontrollen. Det innebär att många sanktioner är inriktade på konsekvenser som följer av bristande regelefterlevnad, i stället för sanktionerna till följd av den kriminaliserade gärningen. Några exempel på sådan reglering är att till exempel underlåta att rapportera oegentligheter till berörd myndighet och att inte uppfylla de övervakningskrav som bland annat penningtvättsförordningen föreskriver.⁹⁵ Utvecklingen på området har lett till att kontrollåtgärderna i stället fokuserar på att kontrollera de kontrollerande instanserna.⁹⁶

3.4 Reglering genom straff eller tillsyn?

Orsaken till att en individ eller ett företag väljer att begå ekonomisk brottslighet kan bero på att de vill maximera vinsten för sin egen eller för bolagets räkning. Den traditionella bilden av individen som begår denna typ av brott är fortfarande att det är en rationell person med hög social status. Idén om att allmän avskräckning uppnås genom hot om bestraffning förefaller tämligen utbredd på det straffrättsliga området. Däremot verkar det inte fungera lika väl när det gäller företagsbrottslighet. Det finns forskning som till och med

⁹⁴ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 652-653 och Simpson, Sally, (2013) s. 238.

⁹⁵ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 653.

⁹⁶ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 657.

har visat på motsatsen, nämligen att straffrättsliga sanktioner för att avskräcka individer eller företag från att begå ekonomisk brottslighet till och med var det minst effektiva sättet att uppnå målet.⁹⁷

John Braithwaite och Ian Ayres myntade redan år 1993 begreppet verkställighetspyramiden. Den baseras på deras forskningsresultat och rangordnar de olika åtgärderna i den följd de anses vara effektiva i brottsförebyggande och brottsavskräckande sammanhang. Längst ner på pyramiden återfinns övertalning och ovanför övertalning återfinns varningsbrev. Dessa två åtgärderna bedöms ha minst effekt på avhållsamhet från att begå brott. Därefter kommer civilrättslig påföljd, följt av straffrättsliga sanktioner. Straffrättsliga sanktioner kan ha en viss effekt på individnivå beträffande den allmänna befolkningen, men i företagssammanhang har böter eller fängelsestraff inte ansetts ha lika stor effekt avseende regelefterlevnad. Företag avskräcks faktiskt mer om företaget skulle få dålig publicitet än om företaget får böter eller fängelsestraff. Att förlora en licens eller ett tillstånd, vare sig det är indraget tillfälligt eller permanent, är det som har allra störst inverkan vad gäller avskräckning att begå brott och regelefterlevnad hos företag och är också den åtgärd som toppar pyramiden.⁹⁸

En administrativ sanktion i form av skattetillägg från Skatteverket har också visat sig ha större inverkan på företagare än vad böter eller domstolsprocesser har. Det är dessutom ofta lättare att använda sig av administrativa sanktioner och administrativa sanktioner är ofta en mindre kostsam åtgärd. I många fall räcker det att överträdelsen är dokumenterad för att myndigheten ska kunna besluta om en administrativ sanktion, till skillnad från den straffrättsliga processen där gärningspersonens skuld behöver kunna bevisa på ett mer genomgripande plan.⁹⁹

⁹⁷ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 645-646.

⁹⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 647-648.

⁹⁹ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 648.

Det går att konstatera att det finns en viss skillnad mellan regleringen av traditionell brottslighet och regleringen av företagsbrottslighet. Det går också att argumentera för att regleringen avseende den traditionella brottsligheten har rört sig i riktning mot regleringen av företagsbrottslighet. Sättet att hantera företagsbrottslighet präglas av en uträkning av kostnaden för brottsligheten, risken samt hur man ska hantera det inträffade rent praktiskt för att minska förlusterna. Regleringsstrategin avseende företagsbrottslighet är influerat av liberal ekonomisk teori och lägger stor vikt vid verksamhetseffektivitet snarare än rättvisa och självreglering och egenkontroller i stället för straffrättsliga åtgärder.¹⁰⁰

Trots att det finns forskning som talar för motsatsen, så har utvecklingen på lagstiftningsområdet fokuserat på att införa strängare straff för ekonomisk brottslighet i syfte att avskräcka och förebygga den ekonomiska kriminaliteten.¹⁰¹ Den hårdare straffrättsliga regleringen får stöd av att det finns en del forskning som talar för att straffets symboliska effekt kan ha viss avskräckande verkan.¹⁰² Reglering och kontroll anses mer effektiv och mer legitim om den finns inbyggd i de verksamheter som är föremål för styrning.¹⁰³ Lagstiftaren behöver således ta hänsyn till en bredare strukturell utveckling avseende regleringsstrategier för att hitta det lämpligaste sättet. Följande citat sammanfattar det väldigt bra:

Crime control strategies and criminological ideas are not adopted because they are known to solve problem. [...] They are adopted because they characterize problems and identify solutions in ways that fit with the dominant culture and the power structure upon which it rests.¹⁰⁴

Att regleringen på området har ökat på senaste tiden tros bero på ökad riskhantering, vilket blev ett centralt begrepp på mitten av 2000-talet. Den bakomliggande tanken var att riskhantering framhäver uppförande och

¹⁰⁰ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 653-654 och Lindgren, Sven-Åke (2007) s. 665.

¹⁰¹ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 651-652.

¹⁰² Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 683.

¹⁰³ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 667.

¹⁰⁴ Se Garland, David (2001) s. 26.

resultat. Begreppet har genomsyrat företagsvärlden på den nivån att det idag knappast går att hitta ett företag som inte har ett omfattande och formaliserat riskhanteringsprogram. Att vi lever i ett risksamhälle har i sin tur lett till att reglering och kontroll erfordrar en proaktiv och preventiv inriktning eftersom risker behöver kunna identifieras för att därefter hanteras. Detta synsätt ger uttryck för en förebyggande mentalitet, i stället för reaktiva straff och det motiveras av noggranna kalkyler snarare än av moraliska aspekter.¹⁰⁵

Reglering som är inriktad på straffrättslig avskräckning har visat sig ha sämre effekt än reglering som är inriktad på framtida beteenden. Det har också visats att det mest effektiva är när reglering utmynnar i samförstånd och överenskommelser avseende önskvärda handlings- och hanteringssätt. Dagens regleringsstrategi har inslag från båda sidorna, det vill säga, ett framtidsorienterat riskhanteringsstänk kombinerat med rättviseorienterat straffrättsligt fokus.¹⁰⁶

Det är viktigt att beakta en avvägning mellan lagreglering och självreglering samt att det föreligger en balans mellan normer, upptäcktsrisk och sanktioner även om det finns mycket som pekar på att betydande fördelar medförs av självreglering.¹⁰⁷ För att sociologisk kriminologi ska bidra ytterligare till kunskapsbildningen behöver forskning framledes inriktas mot institutionella och organisatoriska faktorer som bidrar till kunskapsinhämtning och formar handlande. På så vis kan kunskapen avseende social kontroll i företagsmiljöer öka och man kan vidareutveckla regleringsstrategier som är anpassade för sitt syfte.¹⁰⁸

3.5 Sammanfattning

Mot bakgrund av vad som har framkommit i avsnittet ovan finns det flera olika reglerings- och kontrollstrategier som alla har fördelar och nackdelar. Hur man har valt att reglera verksamheter och hur företagansvaret förhåller

¹⁰⁵ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 668-669.

¹⁰⁶ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 671-672.

¹⁰⁷ Se SOU 2004:47 s. 18-19.

¹⁰⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Lindgren, Sven-Åke, (2007), s. 684.

sig till straffrättsliga åtgärder och sanktioner har varierat med tiden. Det finns också en del forskning som har syftat till att försöka kartlägga vilka åtgärder eller sanktioner som har störst preventiv effekt på företagsbrottslighet. I syfte att inrätta adekvat lagstiftning är det därför viktigt att inhämta ytterligare kunskap om social kontroll i företagsmiljöer genom riktade forskningsinsatser. Först därefter kan man vidareutveckla befintliga regleringsstrategier och uppnå ännu större regelefterlevnad bland företagare.

4 Ekonomisk brottslighet riktad mot välfärdssystemet

4.1 Inledning

I följande avsnitt redogörs för ett urval av de problem och konsekvenser som följer av ekonomisk brottslighet där företag används som brottsverktyg. Följande avsnitt behandlar också frågan om hur den typen av brottslighet påverkar välfärdssystemet samt vilka konsekvenser det kan medföra för samhället i stort. I detta avsnitt nämns och förklaras de vanligaste brotten där företag används som brottsverktyg.

4.2 Problembilden

Av tradition bygger givandet av bidrag till civilsamhället på tillit. Staten fördelar årligen drygt 20 miljarder kronor till civilsamhällets organisationer genom ett 40-tal olika myndigheter och organisationer. Riksrevisionens granskning har visat att det finns en ökad risk att tilliten utnyttjas av oseriösa aktörer samt att myndigheterna saknar anpassade kontroller till den förändrade riskbilden. Fusk och felaktiga utbetalningar leder till skadat förtroende för statsbidragen. Det är därför viktigt att minska risken för felaktiga utbetalningar för att inte underminera statsapparaten legitimitet.¹⁰⁹

Ekonomisk brottslighet som riktas mot välfärdssystemet utgör även ett allvarligt hot mot samhället och medför höga samhällsekonomiska kostnader. Det demokratiska systemet påverkas i negativ riktning, men även på sikt kan det påverka medborgares förtroende. De centrala värdena som identifierats och behöver skyddas är medborgares trygghet, tillit och rättssäkerhet samt rättvis konkurrens och frihet. I arbetet mot ekonomisk brottslighet är samverkan mellan olika myndigheter tillsammans med en ändamålsenlig lagstiftning centralt, såväl på lokal som på internationell nivå, för att motverka och bekämpa den förtroendeskadliga ekonomiska brottsligheten.¹¹⁰

¹⁰⁹ Se RiR 2023:7, s. 4.

¹¹⁰ Se Brottsförebyggande rådet – Välfärdsbrott.

Det finns en hel del forskning på området ekonomisk brottslighet vad gäller förebyggande och brottsbekämpande åtgärder. Däremot står det klart att det ofta saknas kunskap om vilka effekter de olika insatserna leder till på kort och på lång sikt. Det behövs därför kunskap avseende vilka brottspreventiva och brottsbeivrande åtgärder som är ändamålsenliga. För att inrätta ändamålsenlig lagstiftning behövs också kunskap avseende vilka åtgärder beträffande att minska återfallsrisken som är effektiva och samhällsekonomiskt lönsamma.¹¹¹

4.3 Bolag som brottsverktyg

Att ha konkurrenskraftigt näringsliv är viktigt för Sverige vars ekonomi är exportberoende. Sverige är också i framkant när det kommer till innovation och har ett bra företagsklimat. Brott inom och mot företag har blivit ett större problem och sådan brottslighet bidrar till negativa effekter för samhället och näringslivet. Oseriösa aktörer bidrar också till snedvriden konkurrens och leder till att statens intäkter går förlorade. För att välfärdssamhället ska fungera är det därför viktigt att bekämpa den ekonomiska brottsligheten där företag används som brottsverktyg.¹¹²

Att ha tillgång till ett företag är en grundläggande förutsättning för att möjliggöra brottsupplägget. Inte sällan spänner brottsupplägget över ett stort område och den ekonomiska brottsligheten tangerar flera olika områden som exempelvis penningtvättbrott, punktskattebrottslighet, människohandel och människoexploatering samt arbetsmiljöbrott. Aktiebolag är den företagsform som är vanligast att använda när det kommer till att begå ekonomisk brottslighet. Bolaget kan startas i syfte att begå kriminella handlingar eller så köps ett bolag med låg omsättning upp för att därefter upprätta förfalskade årsredovisningar i syfte att få bolagets omsättning att se större ut än vad den egentligen är. På så vis skapas vad som ser ut att vara en hög kreditvärdighet på pappret medan det ser annorlunda ut i verkligheten.¹¹³

¹¹¹ Se Brottsförebyggande rådet – Välfärdsbrott.

¹¹² Se Dir. 2021:115 s. 2.

¹¹³ Se Myndighetsgemensamma lägesbilden s. 10.

4.4 Vanligt förekommande ekonomisk brottslighet

De vanligaste förekommande brotten som företag begår och som är av ekonomisk natur är skattebrott och bokföringsbrott.¹¹⁴ Dessa brott innefattar undanhållande av skatter och avgifter, felaktiga utbetalningar såsom bidrag, ersättningar och förmåner till följd av falska uppgifter. Bolagskapningar och målvakter är ytterligare exempel på hur företag plundras på tillgångar i syfte att undanhålla tillgångar. Ofta förekommer det samtidigt flera olika brottsupplägg som kreditbedrägerier eller falska kontrolluppgifter, falska fakturor, anlitande av svart arbetskraft, felaktigt utnyttjande av lönegarantier, momsbedrägerier, skatteundandragande och investeringsbedrägerier.¹¹⁵

Den brottsliga verksamheten möjliggörs genom att kriminella aktörer använder sitt företag och kontrollerar företagsstrukturen direkt eller indirekt eller genom infiltrering av ett bolag. Det kan också vara fråga om fasadbolag som sätts upp i syfte att komma ut på den legala marknaden där illegal verksamhet sedan bedrivs bakom kulisserna.¹¹⁶

Det är många som drabbas av den ekonomiska brottsligheten och brottsoffren kan vara allt från staten, konkurrerande bolag, aktieägare, borgenärer, det egna bolaget och miljön.¹¹⁷ Några konsekvenser som följer av den ekonomiska brottsligheten är bland annat snedvriden konkurrens och minskat förtroende för välfärdssamhället, vilket innebär stora samhällsekonomiska skadeverkningar som följd. Den ekonomiska brottsligheten undergräver samhällets stabilitet och funktion. Företagare ådrar sig kostnader, tid för återställande samt förlorade intäkter och konkurs.¹¹⁸

4.4.1 Skattebrott

Det vanligaste brottet enligt skattebrottslagen är skattebrott enligt 2 § Skattebrottslagen (1971:69), SkBrL. Av paragrafen går det att utläsa att den som på annat sätt än muntligen, med uppsåt, lämnar en oriktig uppgift eller underlåter

¹¹⁴ Se Ekobrottsmyndigheten – Om ekobrott.

¹¹⁵ Se Dir. 2021:115 s. 2-3.

¹¹⁶ Se SOU 2023:34 s. 119.

¹¹⁷ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Träskman, Per-Ole, (1977), s. 56-60.

¹¹⁸ Jfr. Dir. 2021:115 s. 14 och Brottsförebyggande rådet, (2003a), s. 14.

att lämna deklARATION, kontrolluppgift eller annan föreskriven uppgift till myndighet och därigenom ger upphov till risken att skatt undandras det allmänna, alternativt att ett felaktigt belopp tillgodoräknas eller återbetalas till vederbörande, eller någon annan, begår skattebrott enligt 2 § SkBrL. Skattebrott av normalgraden kan leda till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa döms uppgiftslämnaren i stället för skatteförseelse till böter i enlighet med 3 §, SkBrL. Om brottet däremot är att betrakta som grovt, det vill säga, om det rör sig om ett betydande belopp, falska handlingar eller vilseledande bokföring alternativt som ett led i annan systematiskt utövad brottslighet eller särskilt farlig art, döms uppgiftslämnaren för grovt skattebrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år, i enlighet med vad som stadgas i 4 § SkBrL.

Rekvisitet oriktig uppgift definieras inte av lagtexten. Av lagmotiven går det att utläsa vad som avses med oriktig uppgift och det måste bedömas utifrån materiella bestämmelser av skattelagstiftningen. Det framgår vidare att ett förtigande kan jämföras med en oriktig uppgift, men att ett ohållbart yrkande inte i sig bör betraktas som en oriktig uppgift så länge grunderna för yrkandet redogjorts för öppet. Felsummeringar eller överföringsfel i deklara-tionsblanketter är inte heller alltid att betrakta som en oriktig uppgift.¹¹⁹

Enligt paragrafens lydelse går det att utläsa att brottet är fullbordat redan på det stadiet att det föreligger en risk att skatt undandras eller tillgodoräknas. Det innebär att något beslut inte behöver ha fattats. Högsta domstolen har uttryckt att rekvisitet är uppfyllt om det föreligger en möjlig och någorlunda sannolik risk att skatteundandragandet skulle inträffa.¹²⁰ Sådan risk kan inte anses föreligga om den oriktiga eller utelämnade uppgiften omfattas av kontrolluppgiftsskyldighet. I de fallen är det möjligt för Skatteverket att kontrollera uppgiften eller den saknade uppgiften mot uppgifterna i skatteregistret, vilket medför att fare-rekvisitet därmed inte kan anses uppfyllt.¹²¹

¹¹⁹ Se Prop. 1995/96:170 s. 61.

¹²⁰ Se NJA 2018 s. 512 p.15.

¹²¹ Se Prop. 1995/96:170 s. 157-158.

När det gäller skattebrott har antalet anmälda brott minskat de senaste åren. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet, Brå, anmäldes 9 701 brott mot skattebrottslagen under år 2022. Året dessförinnan var den siffran 9 907 anmälda skattebrott. Med skattebrott avses här brott enligt definitionen i Skattebrottslagen (1971:69), SkBrL.¹²² Antalet lagförda skattebrott år 2021 uppgick till 225, vilket är en ökning jämfört med året tidigare då endast 171 av de anmälda skattebrotten resulterade i lagföring.

Brå har kartlagt personer som har fällts till ansvar för skattebrott under en given tidsperiod. Utredningen har påvisat att det främst är personer med mindre företag som begår skattebrott och att det inte enbart är personer med hög social status från gynnsamma bakgrundsförhållanden som begår denna typ av brott. Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå skiljer sig inte heller från den övriga befolkningens, men däremot fanns det viss överrepresentation av föräldrar som drev egna företag. Många av de som begick skattebrott var dessutom lagförda för någon form av brottslighet sedan tidigare.¹²³

4.4.2 Skatteflykt med koppling till utlandet

Det är vanligt att företag för ut och gömmer pengar utomlands i syfte att fly undan skatt. Upplägget baseras på att det är länder som beskattar enskilda och företag vilket leder till att företag etablerar sig i länder med låg bolagsskatt, även kallat tax-havens eller skatteparadis. Ofta saknas lagstiftning om bokföringsregler och dubbelbeskattningsavtal i sådana ekonomier samt att det inte heller finns kapital- och valutakontroller. Det krävs inte mycket av ett företag för att förverkliga skatteflykten, utan de behöver endast ha en symbolisk representation som en postbox och registrering i landet.¹²⁴

Ett alternativ till att föra ut pengar från bolag till konton i skatteparadis är att i stället etablera företag med en dold ägarstruktur. Ägarna kan i sin tur ha bankkonton i andra länder dit pengar förs över i syfte att dölja inkomster och tillgångar. Det kan också vara fråga om ett företag som bedriver legitim verksamhet i Sverige, men vars fakturor skickas av ett offshorebolag. Ett sådant

¹²² Se Brottsförebyggande rådet - Bedrägerier och ekobrott.

¹²³ Se Brottsförebyggande rådet, (2003b), s. 26.

¹²⁴ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 133.

upplägg leder till att intäkterna hamnar på konton i skatteparadis som i sin tur inte kan beskattas av Sverige.¹²⁵

4.4.3 Momsbedrägeri

Bestämmelserna angående mervärdesskatt, även kallat moms, återfinns i den nya mervärdesskattelagen (2023:200), NML. Lagen har förbättrats genom att den har en tydligare struktur och den har anpassats för att bättre stämma överens med rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006, om ett gemensamt system för mervärdesskatt. Den nya momsagens utformning syftade också till att bli mer överskådlig och användarvänlig genom att införa en innehållsförteckning, tydliga rubriker och underrubriker.¹²⁶

I 3 kap. 1-3 §§ NML stadgas mervärdesskattens tillämpningsområde och närmare bestämt vilka transaktioner som är föremål för mervärdesskatt. Bestämmelserna följs av 3 kap. 4-9 §§ NML, vari det framgår vilka transaktioner eller förvärv som inte är föremål för mervärdesskatt. Utgående moms kallas den moms som läggs till priset när ett företag säljer varor eller tjänster.

I 13 kap. 6-12 §§ NML framgår avdragsrätten för ingående skatt, närmare bestämt, vilka transaktioner eller situationer som kan leda till att ett företag får lov att göra avdrag för ingående moms i sin bokföring. Det kan vara fråga om leverans av varor eller tjänster till den beskattningsbara personen eller import av varor. Det kan även vara fråga om avdragsrätt för transaktioner utanför landet om transaktionerna uppfyller kraven för avdragsrätt inom riket. Ingående moms har företaget rätt att få tillbaka och villkoren för återbetalning regleras i kapitel 14 i NML.

Om den utgående momsen är större än den ingående momsen ska mellanskillnaden betalas till Skatteverket. Det beror på att företaget har fått in mer momspliktiga intäkter i företaget än vad företaget själv har betalat. Om den

¹²⁵ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 134.

¹²⁶ Se Prop. 2022/23:46 s. 548 och Rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt.

ingående momsens i stället är högre än den utgående momsens, är det Skatteverket som gör en utbetalning till företaget.¹²⁷

Det finns ett uppmärksammat tingsrättsavgörande där Stockholms tingsrätt meddelade dom den 1 december 2023 som handlade om ett komplext momsbedrägeriupplägg. Brottsupplägget syftade till att kringgå reglerna om mervärdesskatt i syfte att erhålla ekonomiska fördelar för bolagets räkning. I målet stod 12 personer åtalade och samtliga dömdes för bland annat grovt skattebrott, grovt bokföringsbrott samt näringspenningtvättsbrott. Målet handlade om grov organiserad brottslighet med avancerat brottsupplägg som gick ut på omfattande fiktiv handel med olika företag som utgav sig för att handla med elektroniska varor. Genom upprättande av falska handlingar genomfördes skentransaktioner och osanna transportdokument tillhandahölls motsvarande ett värde av cirka en miljard kronor under räkenskapsåren 2019 och 2020.¹²⁸

Avseende åtalpunkterna gällande grovt skattebrott fann tingsrätten att de åtalade hade gjort sig skyldiga till brott genom att uppsåtligen lämna oriktiga uppgifter angående redovisad ingående moms i skattedeklarationer till Skatteverket. De oriktiga uppgifterna gav sedermera upphov till att skatt undandrogs från det allmänna eller att skatt felaktigt tillgodoräknades bolaget med totalt drygt 200 miljoner kronor. De åtalade dömdes för grovt skattebrott enligt 4 § SkBrL.¹²⁹

Bolagets företrädare saknade rätten att göra avdrag för ingående moms på fakturor som var utställda i bolagets namn eftersom fakturorna var falska och det hade inte förelegat någon momspliktig omsättning i verksamheten. På detta vis har bolaget felaktigt erhållit avdrag för avdragen moms uppgående till ett synnerligen betydande belopp.¹³⁰

Det har blivit allt vanligare med denna typ av komplexa brottsupplägg likt det som beskrivs ovan. Brottsvinsterna går till att finansiera annan kriminalitet

¹²⁷ Jfr. 7 kap. 14 § ML och 7 kap. 31 § NML.

¹²⁸ Se Stockholms tingsrätt, dom den 1 december 2023 i mål B 18917-20.

¹²⁹ Se Stockholms tingsrätt, dom den 1 december 2023 i mål B 18917-20.

¹³⁰ Se Stockholms tingsrätt, dom den 1 december 2023 i mål B 18917-20.

som vapenhandel och narkotikahandel såväl i Sverige som utanför. Ofta är denna typ av brottslighet svår att utreda eftersom brottsuppläggen är komplicerade och sker parallellt med varandra över en internationell räckvidd. Samtidigt är utredningarna oerhört resurskrävande. Det går emellertid att, om än med viss försiktighet, urskilja en positiv trend vad gäller lagföring och upplärning av den organiserade ekonomiska kriminaliteten.¹³¹

4.4.4 Punktskattebrott

En annan form av skattebrott som är vanligt förekommande är att föra in och sälja punktskattepliktiga varor utan att betala punktskatt. Det gäller främst alkohol, men det kan också vara fråga om tobak och diesel. Om punktskattepliktiga varor förs in i landet utan att punktskatter betalas för varorna enligt lag (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter, innebär det att staten förlorar intäkter. Det kan även vara fråga om vidareförsäljning av de punktskattepliktiga varorna utan att moms redovisas från försäljningen.¹³²

Punktskattebrott innebär i regel skrymmande transporter av varorna som förs in i landet, som därefter behöver lagerhållas på en lämplig plats. Det är ofta fråga om stora kostnader för logistiken kring punktskattebrott vilket leder till att det förs in relativt omfattande kvantiteter vid varje tillfälle.¹³³ För att möjliggöra handeln brukar en aktör köpa ett bolag som redan är godkänd upplagshavare och tar därefter in stora partier alkohol eller cigaretter under en kort tidsperiod. Det kan också vara fråga om blandverksamheter där endast en del av omsättningen redovisas eller distanshandel där kunder beställer alkohol eller tobak via en hemsida.¹³⁴

4.4.5 Statliga stöd och oriktiga uppgifter

Det finns ett statligt ekonomiskt stöd som enmansföretag kan vara berättigade till, 4 § Lag (2016:1053) om särskild beräkning av vissa avgifter för enmansföretag, i fortsättningen benämnt växa-stödslagen. Stödet kallas för växa-stöd

¹³¹ Se Ekobrottsmyndigheten – Allt fler momsbedrägerier lagförs.

¹³² Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 87.

¹³³ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 88.

¹³⁴ Se Brottsförebyggande rådet (2011), s. 89.

och är en form av statligt stöd som är ämnat att främja småföretagare att kunna anställa sin första anställda. Stödet innebär att företaget under en tidsperiod om maximalt 24 månader i följd betalar lägre arbetsgivaravgifter till staten. På löner upp till 25 000 kr i månaden betalar arbetsgivaren endast 10,21 % av ersättningen i ålderspensionsavgift, i stället för full arbetsgivaravgift som uppgår till 31,42 % av ersättningen, 5 § växa-stödslagen. Genom att kryssa i en särskild ruta på arbetsgivardeklarationen visar företagaren att hen avser att ansöka om växa-stöd för sin första anställda.¹³⁵ Under en begränsad tidsperiod (den 1 juli 2021 till och med den 31 december 2022) var det möjligt att ansöka om växa-stöd för upp till två personer. Anledningen till det var för att stimulera tillväxten efter pandemin.¹³⁶

Det finns ytterligare ett avdrag som företagare kan ansöka om som syftar till att främja företag som bedriver forskning och utveckling på ett systematiskt och kvalificerat sätt i kommersiellt syfte. Avdrag för forskning och utveckling regleras av 3 och 4 §§ Lag (2023:747) om särskilt avdrag vid beräkning av arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift för personer som arbetar med forskning eller utveckling, i fortsättningen benämnt lag om FoU-avdrag. Med forskning och utveckling avses definitionen i socialavgiftslagen som generellt sett är något snävare än vad näringslivets definition av forskning och utveckling är, 2 § lag om FoU-avdrag. Om förutsättningarna för avdraget är uppfyllda innebär det att företaget får göra ett avdrag från arbetsgivaravgifterna för den aktuella perioden. Det totala avdraget uppgår till 20 % per månad från och med den 1 januari 2024.¹³⁷

Om företaget har lämnat oriktiga uppgifter i sin arbetsgivardeklaration och det efter en utredning skulle visa sig att företaget inte uppfyller kriterierna för att erhålla växa-stöd eller avdrag för forskning och utveckling, då kan Skatteverket efter särskild handläggning besluta om att ta ut skattetillägg i enlighet med kapitel 49 om skattetillägg i skatteförfarandelagen (2011:1244), SFL. Skattetillägg får emellertid inte lov att tas ut om brottsanmälan enligt 17 § SkBrL är inledd. Detta med beaktande av att det skulle strida mot

¹³⁵ Se Prop. 2020/21:14 s. 13.

¹³⁶ Se Prop. 2020/21:118 s. 9.

¹³⁷ Se Prop. 2023/24:14 s. 23-24.

dubbelbestraffningsförbudet som stadgas i enlighet med artikel 4 Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll och artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.¹³⁸

4.4.6 Arbetslivskriminalitet

Det som utmärker arbetslivskriminalitet är att arbetsgivare eller företag, som är verksamma i personalintensiva branscher som exempelvis byggbranschen, restaurangbranschen, transportbranschen, städbranschen och vård och omsorg, utnyttjar lågkvalificerad arbetskraft. Brottsligheten präglas av fusk och regelöverträdelser, inte sällan i kombination med bland annat arbetsmiljöbrott och skattebrott, bokföringsbrott samt penningtvättbrott. Arbetslivskriminalitet ger också upphov till andra allvarliga brott som bland annat människohandel och människoexploatering.¹³⁹

Människohandel och människoexploatering drabbar i väldigt hög utsträckning individer som redan kommer från särskilt utsatta förhållanden. Detta drar företagaren nytta av på olika vis genom att exempelvis betala ut svarta löner eller genom att förmå arbetstagaren till tvångsarbete. Individer som blir exploaterade i arbete saknar ofta uppehållstillstånd och vågar inte anmäla missförhållanden med hänsyn till deras rädsla för att deras migrationsrättsliga status ska ifrågasättas. Det bidrar till att denna typ av kriminalitet är svår att utreda. Regeringen tillsatte år 2014 en utredning som syftade till att stärka skyddet för personer som utnyttjas. Utredningen ledde i sin tur till lagändringar i skärpande riktning samt att nya lagrum infördes i förhållande till människoexploatering och människohandel.¹⁴⁰

Brottet människoexploatering regleras i 4 kap. 1 b § Brottsbalk (1962:700), BrB och lagändringen trädde i kraft den 1 juli 2018 genom lag (2018:601) om ändring i brottsbalken. Lagrummet kom till efter att utredningen som regeringen tillsatte år 2014 konstaterade att den befintliga lagstiftningen var otillräcklig och att det saknades möjligheter att lagföra individer som exploaterar andra människor i arbete eller tiggeri. Bestämmelsen syftar således till att

¹³⁸ Se NJA 2013 s. 502 p. 72-73.

¹³⁹ Se Ekobrottsmyndigheten – Kriminalitet på arbetsmarknaden.

¹⁴⁰ Se Prop. 2017/18:123 s. 33.

införa straffansvar för den person som utnyttjar en annan under vissa särskilda omständigheter.¹⁴¹

NJA 2022 s. 23 är det första fallet där Högsta domstolen har prövat brottet människoexploatering. Fallet handlade om två makar som kom till Sverige från Indien för att studera och arbeta. Makarna tillhörde indisk medelklass och hade fått uppehållstillstånd i Sverige. Efter en kort tid i Sverige blev makarna erbjudna en bostad av en restaurangägare om de också valde att arbeta på hyresvärdens restaurangverksamhet i samma byggnad. Makarna tackade ja till erbjudandet. Makarna tvingades att arbeta långa dagar utan ledighet och det visade sig senare att arbetsgivaren inte betalade ut lön enligt deras avtal.

Högsta domstolen tittade på vilka förutsättningar det fanns för att döma arbetsgivaren till straffansvar samt vilken påföljd som skulle följa av en sådan dom. HD resonerade utifrån rekvisitet utsatt belägenhet och kom fram till att paret hade blivit vilseledda av arbetsgivaren som inte hade haft någon avsikt att betala ut lön för deras arbetsprestation. HD konstaterade också att det förelåg en beroendeställning mellan paret och arbetsgivaren eftersom de var bosatta i en lägenhet som tillhörde arbetsgivaren. Paret tvingades i princip till att arbeta under uppenbart orimliga villkor, vilket i sin tur lett till att arbetsgivaren erhållit otillbörliga fördelar i form av att inte betala ut lön eller arbetsgivaravgifter och skatter för de anställda i enlighet med deras avtal.¹⁴²

Arbetslivskriminalitet medför en rad negativa konsekvenser som drabbar såväl arbetstagare som företag. För arbetstagare är det ofta fråga om dåliga villkor för de anställda som låga löner och dåliga arbetsvillkor. Inte sällan kombinerat med kränkningar av grundläggande rättigheter. För företagares vidkommande kan det vara fråga om att seriösa aktörer som följer reglerna konkurreras ut av oseriösa aktörer som inte följer reglerna. Arbetslivskriminalitet drabbar också samhället genom förlorade intäkter till staten och felaktiga utbetalningar av skatter och avgifter. Det kan i sin tur leda till systemhotande konsekvenser genom att tilliten och det sociala förtroendet hotas vilket

¹⁴¹ Se Prop. 2017/18:123 s. 59.

¹⁴² Se NJA 2022 s. 23 p. 23 ff.

innebär att samhällskontraktet hotas. Inte sällan leder det även till utanförskap i utsatta områden samt att välfärdssystemets legitimitet urholkas.¹⁴³

4.4.7 Bokföringsbrott

Brott mot bokföringsskyldighet regleras i 11 kap. 5 § BrB. Bokföringsbrott begår den som, av oaktsamhet eller uppsåtligen, åsidosätter sin bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078), BFL. Åsidosättandet av bokföringsskyldigheten kan innebära att affärshändelser inte bokförs, räkenskaper inte bevaras eller att oriktiga uppgifter förs in i bokföringen.

Samtliga juridiska personer är bokföringsskyldiga enligt 2 kap. 1 § BFL, om inget undantag medges i 2 kap. 2-5 §§ BFL. För aktiebolag stadgas inget undantag vilket innebär att samtliga affärshändelser ska bokföras och att den ansvarige annars kan dömas till ansvar för bokföringsbrott. Bokföringsbrott av normalgraden medför en risk att dömas till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa kan det i stället bli fråga om böter eller fängelse i upp till sex månader. Om bokföringsbrottet är att betrakta som grovt föreskrivs fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett betydande belopp, om falska handlingar har använts eller om det är fråga om en gärning som ingår i ett led av systematiskt utövad brottslighet eller om brottet är av särskilt farlig art, 11 kap. 5 § BrB.

Regeringen identifierade behovet av brottsförebyggande åtgärder i en handlingsplan mot den ekonomiska brottsligheten. De ansåg att möjligheterna att upptäcka och bekämpa bokföringsbrott var nödvändigt för att förebygga och förhindra ekonomisk brottslighet.¹⁴⁴ Bestämmelsen om bokföringsbrott infördes i 11 kap. brottsbalken i samband med revideringen år 1986. Därefter har en del ändringar gjorts, varav den senaste ändringen infördes år 2005 genom prop. 2004/05:69 *Bokföringsbrott och andra brott mot gäldenärer*. Lagändringen utgjorde ett led av regeringens arbete mot den ekonomiska brottsligheten och syftade till att underlätta utredningen av bokföringsbrott samt

¹⁴³ Se Ekobrottsmyndigheten – Kriminalitet på arbetsmarknaden.

¹⁴⁴ Se Prop. 2004/05:69 s. 17 och Skr. 2003/04:178 s. 1.

underlätta lagföring av bokföringsbrott och andra brott mot borgenärer. Lagändringen innebar konkret att straffansvaret för brister i bokföringsskyldighet stramades åt.¹⁴⁵

Antalet anmälda bokföringsbrott har generellt sett ökat under de senaste åren. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet anmäldes det totalt 13 917 bokföringsbrott under år 2022. Året dessförinnan anmäldes 13 750 bokföringsbrott. Antalet lagförda bokföringsbrott uppgick år 2022 till 1 283 och år 2021 lagfördes 1 294 bokföringsbrott.¹⁴⁶

Bokföringsbrott är det vanligaste brottet av de omnämnda i brottsbalkens kapitel 11. Det är viktigt ur flera olika hänseende att bokföringsskyldigheten fullgörs på ett adekvat vis. Utöver de som berörs direkt av verksamheten samt aktieägare och kreditgivare är det även viktigt för att allmänhetens förtroende för näringslivet ska upprätthållas. Ett företags bokföring är också det bevismedel som är nödvändigt vid utredning avseende huruvida något brott har begåtts eller ej.¹⁴⁷

4.5 Sammanfattning

Brott mot välfärden förekommer på flera olika sätt, dels genom brott riktade mot staten direkt, dels genom indirekta handlingar som exempelvis anlitande av svart arbetskraft. Det bidrar till att allmänhetens förtroende för välfärden urholkas. Med tanke på brottslighetens komplexitet är det ibland såväl resurskrävande och svårt att utreda brotten, som inte alltid leder till lagföring. Vid gynnsamt bevisläge och adekvat lagstiftning, som exempelvis vad gäller bokföringsbrott, är utfallet avseende lagföring per anmälda brott väldigt högt statistiskt sett. Tyvärr är bevisläget inte alltid lika gott, något som försvårar för den brottsutredande sektorn.

¹⁴⁵ Se Prop. 1985/86:30 s. 11 och Prop. 2004/05:69 s. 16-17.

¹⁴⁶ Se Brottsförebyggande rådet - Bedrägerier och ekobrott.

¹⁴⁷ Se Prop. 2004/05:69 s. 16.

5 Gällande rätt i förhållande till ekonomisk brottslighet

5.1 Inledning

I detta avsnitt presenteras utredningar och lagförslag avseende lagstiftning som berör området ekonomisk brottslighet. Urvalet följer den avgränsning som presenterats i uppsatsens inledande kapitel och berör därför lagar och bestämmelser som knyter an till ekonomisk brottslighet där företag används som brottsverktyg. I avsnittet följer också en kort redogörelse av tidigare lagändringar och tidigare försök att stävja den ekonomiska brottsligheten. Avsnittet behandlar avskaffandet av revisionsplikten för små aktieföretag, revisorns uppdrag, utmätning av egendom på distans, kriminalisering av brottet bolagsplundring samt förslag på skärpt straff för brott mot målvaktsförbudet. I kapitlet redogörs också för förslag på åtgärder för att minska risken att oseriösa företag får del av statliga medel som de rätteligen inte borde ha fått.

5.2 Tidigare lagändringar och nuvarande lagstiftning

Världsekonomin har förändrats konstant sedan 1980-talet. Finanssektorn är den sektor som har förändrats mest, vilket också har lett till omfattande ny lagstiftning och reglering av ekonomisk brottslighet. Finanskrisen på 1990-talet bidrog till att intresset för företagsbrottslighet och bekämpning av densamma återupptogs, vilket kom att resultera i nya lagar och bestämmelser på området.¹⁴⁸

Med hjälp av cirka 40 statliga myndigheter samt organisationer som till exempel Riksidrottsförbundet och Folkbildningsområdet fördelas årligen statliga bidrag ut uppgående till drygt 20 miljarder kronor. Dessa bidrag regleras av ett 80-tal olika lagar och förordningar.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Se Alalehto, Tage, Larsson, Paul och Korsell, Lars, (2018), Larsson, Paul, (2012), s. 649-650.

¹⁴⁹ Se RiR 2023:7 s. 4.

5.2.1 Avskaffandet av revisionsplikten för små aktiebolag

Europeiska unionens regler om revision bygger på rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 som grundats på artikel 54.3 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag.¹⁵⁰ För svenskt vidkommande omfattades tidigare samtliga aktiebolag och vissa handelsbolag av direktivet. Direktivet stadgar i huvudsak att ett företags årsredovisning ska granskas av en eller flera personer som är godkända att utföra lagstadgad revision i enlighet med vad som förordas i revisorsdirektivet art. 51.1. Revisorn ska även uttala sig om huruvida förvaltningsberättelsen stämmer överens med årsredovisningen.¹⁵¹

Befrielse från revisionsplikten framgår av direktivets artikel 51.2 och gäller företag som inte överskrider två av tre av följande punkter. Medelantalet anställda uppgår till högst 50 personer, balansomslutningen uppgår till max 4 400 000 euro eller att verksamheten har en nettoomsättning uppgående till högst 8 800 000 euro. Undantag från revisionsplikten kan emellertid inte medges för företag som har noterade värdepapper på en reglerad marknad oavsett om de övriga kriterierna uppfylls, vilket framgår av artikel 53 a Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument, MiFID II.¹⁵²

Det står numera fritt för små privata aktiebolag att välja om företagen ska ha en revisor eller ej. Denna regel infördes den 1 november 2010 genom proposition 2009/10:204 – *En frivillig revision*.¹⁵³ Förslaget innebar att privata aktiebolag, som uppfyller minst två av följande krav, måste ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor om de under två år i följd antingen har minst tre anställda i genomsnitt, balansomslutning över 1,5 miljoner kronor eller om företaget har en nettoomsättning som överstiger 3 miljoner kronor. För övriga privata aktiebolag är det numera frivilligt att ha revisor. Vad gäller publika aktiebolag och aktiebolag som enligt särskild lagstiftning är skyldiga att ha revisor och aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning föreligger det

¹⁵⁰ Se EGT L 222, 14.8.1978, s. 11, Celez 31978L0660, Rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 och Prop. 2009/10:204 s. 50.

¹⁵¹ Se Prop. 2009/10:204 s. 51.

¹⁵² Se Prop. 2009/10:204 s. 51 och Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument, MiFID II.

¹⁵³ Se Prop. 2009/10:204 s. 57.

krav på revisor oavsett bolagets storlek. För handelsbolag, ekonomiska föreningar och ideella föreningar uppstår revisionsplikt om företaget har minst 50 anställda i genomsnitt, om företaget har en balansomslutning över 40 miljoner kronor eller om nettoomsättningen uppgår till minst 80 miljoner kronor under minst två år i följd.¹⁵⁴

Ungefär 70 % av bolagen, vilket motsvarar cirka 250 000 aktiebolag, berördes av reformen och fick därmed möjlighet att välja bort revisorn. Syftet med avskaffandet av revisionsplikten var att underlätta för småföretagare samt att företagens konkurrenskraft skulle öka och bidra till bolagets tillväxt. Riksrevisionens granskning av räkenskapsåret 2015 visade att ungefär 60 % av bolagen som berördes av reformen valde att inte ha någon revisor. Riksrevisionen undersökte om syftet med avskaffandet av revisionsplikten hade uppnåtts och undersökte även vilka konsekvenser som kunde urskiljas.¹⁵⁵

Riksrevisionen kom fram till att syftet med reformen inte hade uppnåtts och att de bolag som hade valt bort revisorn till och med hade lägre tillväxt än vad de övriga bolagen hade. Det var heller inga betydande kostnadsbesparingar till följd av att inte anlita en revisor samt att det fanns indikationer på att reformen underlättat möjligheten för små bolag att begå ekonomisk brottslighet och skatteundandragande.¹⁵⁶

Riksrevisionen rekommenderade den dåvarande regeringen att återinföra revisionsplikten för små aktiebolag, något som regeringen inte gjorde med hänvisning till att de inte ansåg att det fanns tillräckligt starka skäl. Regeringen anförde vidare att en återinförd revisionsplikt skulle avvika från den väg som valts inom EU och att den fria rörligheten för företagare gör det svårare att återinföra revisionsplikt som avviker från de övriga medlemsstaternas reglering. Vidare gjorde regeringen gällande att samverkan mellan myndigheter och regeringen samt utökade kontrollfunktioner hos Bolagsverket samt vid

¹⁵⁴ Se Prop. 2009/10:204 s. 68.

¹⁵⁵ Se Dir. 2021:115 s. 4-5.

¹⁵⁶ Se RiR 2017:35 s. 6.

registrering av företag skulle kunna bidra till att motverka den ekonomiska brottsligheten i förhållande till företagare.¹⁵⁷

5.2.2 Revisorns uppdrag

Det finns två olika kategorier av revisorer i Sverige som står under tillsyn av Revisorsnämnden – godkända revisorer och auktoriserade revisorer. För att bli godkänd eller auktoriserad revisor krävs det avläggande av revisorsexamen respektive en högre revisorsexamen. Enligt tidigare regelverk kunde man även bli godkänd revisor utan avläggande av revisorsexamen, vilket godtas i enlighet med de antagna övergångsbestämmelser som föreligger.¹⁵⁸

Bestämmelserna om revision återfinns i ett flertal olika lagar som tex. 9 kap. aktiebolagslagen (2005:551), 8 kap. lagen (2018:672) om ekonomiska föreningar, 11 kap. försäkringsrörelselagen (2010:2043), 4 kap. stiftelselagen (1994:1220), 12 § lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. samt 3 kap. 5 § och 23 kap. 7-10 §§ lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden.¹⁵⁹

Revisorns uppdrag är att granska företagets årsredovisning och bokföring samt att granska företagsledningens förvaltning av verksamheten under det gångna räkenskapsåret. Granskningen ska göras i enlighet med god revisions-sed. God revisions-sed är en rättslig standard som ställer krav på utförandet av uppdraget samt revisorns dokumentation och rapportering av uppdraget. God revisions-sed syftar främst på författningsbestämmelser och praxis, medan god revisions-sed avser normer för uppdragets utförande. Vad som innefattas av de båda begreppen bestäms ytterst av domstol.¹⁶⁰

När ett bolag anlitar en revisor har denne en skyldighet att se till att regellevnad av skattelagstiftningen upprätthålls. Revisorn kan därmed ha en preventiv funktion genom att revisorn har möjlighet att upptäcka och göra företagsledarna uppmärksamma på fel i räkenskaperna och årsredovisningen, oavsett om eventuella fel är medvetna fel eller omedvetna.¹⁶¹

¹⁵⁷ Se Skr. 2017/18:201 s. 7-8.

¹⁵⁸ Se Prop. 2009/10:204 s. 49.

¹⁵⁹ Se Prop. 2009/10:204 s. 49.

¹⁶⁰ Se Prop. 2000/01:146 s. 87 f.

¹⁶¹ Se Prop. 2009/10:204 s. 89-90.

Revisorns roll är också viktig i de avseenden som härrör möjligheterna att upptäcka huruvida ett företag används för att begå ekonomisk brottslighet. Enligt 9 kap. 3 § ABL, ska revisionen vara så ingående och så omfattande som god revisionsredovisning kräver. Revisionen ska resultera i en revisionsberättelse som är en årlig granskningsrapport där det gångna verksamhetsåret beskrivs.¹⁶²

Vid revision av räkenskaperna ska revisorn granska styrelsen och den verkställande direktörens tillämpning av företagets redovisningsprinciper. Revisorn ska även bedöma styrelsens och den verkställande direktörens uppskattningar som de har gjort vid upprättande av årsredovisningen. Därefter ska en utvärdering av den samlade informationen i årsredovisningen företas. Ett urval av underlagen ska innefattas av granskningen som sker med ledning av lämpliga stickprov.¹⁶³

Förutom att revisorn förutsätts lämna eventuella synpunkter löpande till företagsledarna, ska revisorn efter varje räkenskapsår upprätta en revisionsberättelse. I revisionsberättelsen redovisas resultatet av granskningen. Revisionsberättelsen lämnas därefter till bolagsstämman, som är det högsta beslutande organet, för att senare bli offentliggjord.¹⁶⁴

Reglerna om revisorer och revisionen ändrades i syfte att stärka revisionskvaliteten och revisorns oberoende i enlighet med prop. 2015/16:162 *Revisorer och revision*. Propositionen härrör i sin tur från Europaparlamentets och rådets förordning nr 537/2017 om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse och om upphävande av kommissionens beslut 2005/909/EG och Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/56/EU om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsredovisning, årsbokslut och koncernredovisning.¹⁶⁵ I uppdraget ingick även att ta ställning

¹⁶² Se Prop. 2009/10:204 s. 49.

¹⁶³ Se Prop. 2000/01:146 s. 31.

¹⁶⁴ Se Prop. 2015/16:162 s. 87.

¹⁶⁵ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/56/EU om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsredovisning, årsbokslut och koncernredovisning och Europaparlamentets och rådets förordning nr 537/2017 om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse och om upphävande av kommissionens beslut 2005/909/EG.

till om ansvarsfördelningen mellan bolagets styrelse, verkställande direktör och revisor borde förtydligas.¹⁶⁶

5.2.3 Utmätning av egendom på distans

Tidigare har Kronofogdemyndigheten endast kunnat utmäta egendom på distans om egendomen redan var omhändertagen av Polismyndigheten. Det innebär att det i många fall förutsattes att det fanns misstanke om ett konkret brott för att egendom skulle kunna bli föremål för utmätning. Genom lagändringen som trädde i kraft den 1 augusti 2022 utvidgades Kronofogdemyndighetens möjligheter att utmäta egendom, som inte redan är omhändertagen av Polismyndigheten, på distans, 6 kap. 12 a § Utsökningsbalk (1981:774), UB. Det innebär att Kronofogdemyndigheten inte behöver befinna sig på platsen där egendomen finns vid utmätningstillfället. Lagändringen innebär också att Kronofogdemyndigheten kan begära hjälp av polisen för att säkra den utmäta egendomen efter beslut om utmätning har fattats.¹⁶⁷

Utmätning av egendom på distans har visat sig vara ett effektivt verktyg i arbetet mot den ekonomiska brottsligheten och kan bidra till att strypa tillgångar till kriminella och säkra brottsoffers möjligheter till att erhålla skadestånd. Lagändringen berör i nuläget endast Polismyndigheten och Kronofogden, men det finns indikationer på att det skulle kunna bli ännu mer effektivt om fler brottsutredande myndigheter involverades för att kunna bistå Kronofogdemyndigheten vid arbetet med utmätning.¹⁶⁸

5.3 Kommande lagstiftning

5.3.1 Ny förverkandelagstiftning

Samtidigt som reglerna kring utmätning på distans har utformats har även utredningen SOU 2021:100 *Ny förverkandelagstiftning* lämnat förslag på ny lagstiftning som syftar till att återta brottsvinster från kriminella. Förslaget innebär att egendom ska kunna frånhändas individer som saknar förmåga att

¹⁶⁶ Se Prop. 2015/16:162 s. 86.

¹⁶⁷ Se Prop. 2021/22:197 s. 18.

¹⁶⁸ Se Dir. 2023:90 s. 9.

förvärva egendom i sådan omfattning på legal väg. Det saknas betydelse om egendomen i sig kan knytas till ett brott eller ej.¹⁶⁹

5.3.2 Förslag på åtgärder mot oseriösa företag

Som ett led i regeringens arbete mot ekonomisk brottslighet beslutades den 22 december 2021 att en utredning skulle tillsättas med uppdrag att föreslå och överväga åtgärder som syftar till att motverka att aktiebolag och andra företag används för att begå brott och andra oegentligheter.¹⁷⁰

Utredningen resulterade i betänkandet SOU 2023:34 *Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag*, vari flera förslag på åtgärder presenterades. Några av de förslagen som föreslogs var bland annat att redovisa för- och nackdelar avseende undantaget från revisionsplikt för små aktiebolag, ställningstagande avseende tidsfrister för ingivning av årsredovisningar och sanktioner vid förseningar samt att utreda om Bolagsverkets kontrollerande roll bör stärkas i brottsförebyggande syfte. I skrivande stund befinner sig ärendet på remiss hos olika remissinstanser, vilket innebär att huruvida utredningens förslag resulterar i en proposition eller ej återstår att se.¹⁷¹

5.3.3 Bolagsverket

Bolagsverket är en myndighet som har till huvuduppgift att föra olika register som exempelvis aktiebolagsregistret, föreningsregistret och handelsregistret. Det är viktigt att uppgifterna om vilka personer som har rätt att företräda företagen är korrekta. Uppgifterna utgör en viktig informationskälla som i sin tur ligger till grund för olika typer av beslut av såväl privata aktörer som myndigheter. Att korrekta uppgifter lämnas vid registrering av företag är också viktigt för att undvika risken att företag används i oseriösa sammanhang eller för illegitima syften.¹⁷²

I betänkandet SOU 2023:34 *Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag* föreslås det att Bolagsverket ska få en tydligare kontrollerande roll i

¹⁶⁹ Se Dir. 2023:90 s. 10.

¹⁷⁰ Dir. 2021:115 s. 1.

¹⁷¹ Regeringskansliet – Sätens offentliga utredningar.

¹⁷² Se SOU 2023:34 s. 22.

brottsförebyggande syfte, bland annat vid registrering av nya företag. Det skulle leda till att det blir lättare att identifiera brottsliga upplägg och individerna som ligger bakom. Skärpta och utökade kontroller vid registrering av företag skulle också leda till att risken att ett företag registrerar målvakter eller falska identiteter som företrädare för ett aktiebolag minskar. Syftet med att anmäla målvakter är att dölja de personer som i verkligheten kontrollerar bolaget och använder det för att begå brott. För att kunna upptäcka de nämnda oegentligheterna behöver Bolagsverket ha rätt verktyg för att effektivt kunna bidra till arbetet mot den ekonomiska brottsligheten.¹⁷³

Utredningen föreslår även att Bolagsverket ska ges möjligheten att vid behov utfärda föreläggande om personlig inställelse för att säkerställa identiteten från de som har anmälts behöriga att företräda ett företag. Förslaget tros kunna bidra till att förhindra att falska identiteter eller målvakter anges vid registrering av företagets företrädare samt att risken för företagskapningar minskar. Vid utevaro efter att föreläggande har utfärdats kan anmälan om registrering av bolaget företrädare skrivas av.¹⁷⁴

Vidare föreslår utredningen att Bolagsverket ska kunna stryka individer från deras register om de har avregistrerats från folkbokföringen med anledning av falsk identitet. Det ska kunna göras så fort sådan underrättelse om avregistrering inkommit från Skatteverket. Utredningen föreslår också att andra oriktiga uppgifter om företagsledare ska kunna tas bort som exempelvis där det framgår att den registrerade är en målvakt från aktiebolagsregistret, föreningsregistret och handelsregistret. I det sistnämnda fallet ska bolaget få tillfälle att yttra sig innan avregistrering kan ske.¹⁷⁵

5.3.4 Brott mot målvaktsförbudet

Det är vanligt att målvakter används vid registrering av bolag som regelmässigt används för illegala ändamål. Det finns redan bestämmelser i 8 kap. 12 § aktiebolagslag (2005:551), ABL och i 7 kap. 11 § lag (1018:672) om ekonomiska föreningar, EFL, som syftar till att motverka att målvakter används.

¹⁷³ Se SOU 2023:34 s. 23.

¹⁷⁴ Se SOU 2023:34 s. 23.

¹⁷⁵ Se SOU 2023:32 s. 23-24.

Både målvakten och den som utser en målvakt kan vid uppsåt dömas till böter eller fängelse i högst ett år, 30 kap. 1 § ABL och 22 kap. 1 § EFL.

Då det fortfarande förekommer att målvakter används regelmässigt föreslås det i betänkandet SOU 2023:34 *Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag* att skärpa straffen. Om förslaget resulterar i lagändring skulle det innebära att straffvärdet ändras till böter eller fängelse i högst två år, i stället för böter eller fängelse i högst ett år som lagrummet föreskriver i dagsläget.¹⁷⁶

5.3.5 Bolagskapning och bolagsplundring

Bolag kan drabbas av bolagskapning, även kallat företagskapning, som innebär att felaktiga uppgifter om att styrelsen har bytts ut lämnas till Bolagsverket. Innan bolaget hinner uppmärksamma det inträffade kan beställningar, lån eller andra transaktioner redan har företagits i bolagets namn. Den falska styrelsen kan även förmå leverantörer att leverera varor till en tredje person, men att kostnaderna drabbar det kapade bolaget. I vissa fall kan även bolaget plundras på tillgångar, så kallat bolagsplundring, vilket innebär att man tömmer bolagets tillgångar. Bolagskapning är inte kriminaliserat i svensk rätt, trots att det är fråga om ett vanligt förekommande problem som medför allvarliga konsekvenser för bolag som råkar ut för bolagskapning eller bolagsplundring.¹⁷⁷

I betänkandet SOU 2023:34 *Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag* uppmärksammas behovet av att det straffrättsliga skyddet mot bolagskapningar stärks. Utredningen presenterar ett förslag för att lösa problemet som bygger på den straffrättsliga regleringen avseende olovlig identitetsanvändning i 4 kap. 6 § BrB. Förslaget innebär att sådan olovlig identitetsanvändning medför straffansvar och att brottet bolagskapning blir kriminaliserat. För straffansvar krävs det att gärningspersonen utger sig för att företräda ifrågavarande företag och företar handlingar som ger upphov till skada eller olägenhet för företaget. Det krävs också att det sker i vinningssyfte. Utredningen föreslår att den nya straffbestämmelsen ska placeras i 9 kap. BrB

¹⁷⁶ Se SOU 2023:34 s. 24.

¹⁷⁷ Se SOU 2023:34 s. 24-25.

och att straffskalan vid överträdelse ska vara böter eller fängelse i högst två år.¹⁷⁸

5.4 Informationsutbyte mellan myndigheter

Grunden till ett välfungerande samhälle är att medborgare kan lita på det offentliga och att det allmänna sköter sina åtaganden på ett rättssäkert och effektivt vis. För att det ska vara möjligt behöver myndigheterna ha tillgång till korrekta och relevanta uppgifter. Felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet bidrar till att sätta tilliten till det offentliga ur spel. Felaktiga utbetalningar och missbruk av välfärdssystemet kan också leda till att systemet tappar i legitimitet samtidigt som det bidrar till stora ekonomiska förluster för samhället.¹⁷⁹

Regeringen har tillsatt en utredning som ska föreslå förbättrade möjligheter att utbyta information mellan myndigheter och andra organ som omfattas av sekretess. Utredningens syfte är att myndigheterna ska kunna samarbeta med varandra för att förhindra, förebygga, upptäcka och utreda fusk, felaktiga utbetalningar och andra regelöverträdelser på ett effektivt vis. Utredningens utfall ska redovisas i februari 2025.¹⁸⁰

Samverkande myndigheter som arbetar för att förhindra den organiserade brottsligheten har tidigare anfört att kriminella aktörer tenderar att utnyttja luckor som uppstår till följd av delat ansvar mellan myndigheter. Det gäller främst när det är fråga om delad kontroll och tillsyn jämfört med exempelvis ansvar för utbetalningar. Informationsutbyte och samverkan mellan myndigheter begränsas i dagsläget av stränga sekretessregler som gör det svårt för myndigheterna att upptäcka brott. Ett välfungerande informationsutbyte skulle hjälpa att förebygga, utreda och bekämpa regelöverträdelser och fusk samt förhindra att felaktiga utbetalningar äger rum.¹⁸¹

¹⁷⁸ Se SOU 2023:34 s. 25.

¹⁷⁹ Se Dir. 2023:146 s. 2.

¹⁸⁰ Se Dir. 2023:146 s. 2.

¹⁸¹ Se Dir. 2023:146 s. 4.

När det gäller exploatering av arbetskraft skulle sådant informationsutbyte mellan myndigheterna kunna motverka den sortens exploatering och förhindra att felaktiga uppgifter läggs till grund för uppehållstillstånd i Sverige. Detsamma gäller oegentligheter avseende utbetalningar av såväl statliga medel som EU-medel. I dagsläget är det inte möjligt att på ett strukturerat sätt samköra uppgifter om stödmottagare och på så vis kontrollera om de inlämnade underlagen är riktiga. Ett välfungerande informationsutbyte mellan myndigheter kan således bidra till att reducera onödiga kostnader för samhället och bidra till att stävja den ekonomiska brottsligheten.¹⁸²

I dagsläget är det möjligt för myndigheter att lämna ut offentliga uppgifter om en annan myndighet begär att få del av uppgifterna och det inte hindrar arbetets behöriga gång, 6 kap. 5 § Offentlighets och sekretesslag (2009:400), OSL. I kommittédirektivet föreslås en generell sekretessbrytande bestämmelse som syftar till att förbättra möjligheterna att utbyta sekretessbelagd information mellan myndigheter. Ett sådant förslag har lämnats i promemorian Ds 2022:13 *Utökad informationsutbyte*. Förslaget innebär att en uppgift som omfattas av sekretess ska kunna lämnas till en annan myndighet om uppgiften behövs för att fullgöra sin utredning. Utlämnande av sekretessbelagd information ska ske på begäran av myndighet eller av den enskilda själv. En uppgift ska dock inte lämnas ut om det finns övervägande skäl som talar mot sådan utlämning.¹⁸³

5.4.1 Nationella register

Riksrevisionen har granskat effektiviteten i statens arbete och kommit fram till att myndigheterna behöver arbeta mer riskbaserat. De behöver också vidta fler platsbesök hos de olika verksamheterna samt öka fokuset på kontrollaspekten. Myndigheterna saknar lättillgänglig och övergripande information om vilka bidrag som andra myndigheter betalar ut och till vilka organisationer som bidragen går. En central nationell databas skulle bidra till ökad transparens i bidragssystemet och det skulle underlätta för såväl bidragstagare som bidragsgivare. Ett ökat samarbete mellan berörda myndigheter skulle också

¹⁸² Se Dir. 2023:146 s. 4.

¹⁸³ Jfr. Dir. 2023:146 s. 11 och Ds 2022:13 s. 3.

leda till större effektivitet. Det skulle också vara enklare för myndigheterna att kontrollera om organisationen har mottagit bidrag från annat håll samt minska risken för att felaktiga bidrag eller stöd betalas ut.¹⁸⁴

Ytterligare en fördel med nationella register är att det skulle vara enklare att fånga upp verksamheter som tidigare har bedrivits på ett misskötsamt vis. Sådana register skulle exempelvis kunna fånga upp den organiserade ekonomiska brottsligheten som riktat in sig mot kommuner och regioner genom att driva vårdcentraler, HVB-hem, skyddande boenden eller familjehem i syfte att erhålla intäkter de inte rätteligen borde få. När det gäller bedrivandet av vårdcentraler är det främst fråga om privata vårdcentraler som sysslar med felaktig förskrivning av läkemedel eller påstådda patientbesök som inte har ägt rum för att få in pengar från regionen.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Se RiR 2023:7 s. 66-67.

¹⁸⁵ Se Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild* (2023), s. 10.

6 Analys och sammanfattande slutsatser

6.1 Analys

Den organiserade ekonomiska brottsligheten i Sverige är systemhotande och får konsekvenser såväl för samhället som för enskilda individer, men även aktieägare, borgenärer och anställda skadas av kriminaliteten. Välfärdssamhället fyller en central funktion i samhället genom att möjliggöra ett jämlikt och tryggt samhälle. En avgörande förutsättning för att välfärdssamhället ska kunna uppfylla denna funktion är att allmänheten har förtroende och tillit till välfärdssystemet. Ett förtroende föreligger inte permanent utan det är något som behöver underhållas och utvecklas för att det ska bibehållas. Det är således av vikt att regeringen fokuserar sitt arbete på de sektorer där kriminella organisationer har visat intresse, som exempelvis inom hälso- och sjukvården och familjehemsverksamhet. Felaktiga utbetalningar till företag och att företag undandrar sig skattskyldighet står för en stor andel av statskassans uteblivna intäkter och ekonomiska förluster. Det huvudsakliga brottsverktyget vid denna typ av ekonomisk brottslighet är kontrollerandet och innehavandet av ett företag. För att möjliggöra brottsuppläget krävs det också bland annat vilseledande information eller utebliven deklaration, ofta i kombination med tvivelaktig bokföring.

De lagar som har antagits och det omfattande arbete som regeringen har framför sig i arbetet gällande att bekämpa den ekonomiska brottsligheten syftar till att stärka förtroendet för välfärdssamhället. Genom att utöka resurserna för den brottsbekämpande verksamheten bedöms kriminaliteten minska. Om allmänhetens förtroende för välfärdssamhället rubbas kan det i stället uppstå en motsatt effekt. Det kan i sin tur leda till att samhällets medborgares moral urholkas.

För att trycka tillbaka den organiserade ekonomiska brottsligheten behöver man göra flera saker samtidigt. Det är viktigt att de brottsbekämpande verksamheterna har rätt förutsättningar för att kunna verka effektivt samt att fler myndigheter får befogenheter att arbeta mer brottsförebyggande. Det

brottsförebyggande arbetet måste vara strukturerat, långsiktigt och omfatta relevanta aktörer för samverkan. Utöver att skapa effektiva strukturer och organisationer är det viktigt att myndigheterna ges möjligheter att ha ett nära samarbete mellan de aktörer som är involverade samt att myndigheterna kan utbyta information med varandra. Genom att införa ett sekretessbrytande lagrum som myndigheter kan använda sig utav kan det bidra till ökad samverkan mellan myndigheter. Det bidrar också till ett effektivare arbete för att sätta stopp på den ekonomiska kriminaliteten.

Vid antagandet av ny lagstiftning är det också av stor vikt att regeringen ser över vilka regleringsstrategier som används. Genom att ha god förståelse avseende de bakomliggande anledningarna till att den kriminella gärningen begås bidrar det till ökad kunskap beträffande ifrågavarande brottslighet. Sociologiska teorier samt kriminologisk och beteendevetenskaplig forskning bidrar också till nödvändiga kunskaper om gärningspersonen och brottsmotivet, vilket främjar att välanpassad, lättillämpad och effektiv lagstiftning införs. Sådan kunskap kan också bidra till ökad förståelse för vilka åtgärder som leder till framtida avhållsamhet från att begå nya brott. För att säkerställa att reglerna efterlevs är det nödvändigt att det finns effektiva ansvarsbestämmelser avseende brott som innefattas av begreppet ekonomisk brottslighet. Den straffrättsliga regleringen har också en preventiv funktion som bidrar till det övergripande målet att upprätthålla allmänhetens förtroende för välfärdssamhället.

Den forskning som finns på området är spretig och det går inte att dra några säkra slutsatser avseende huruvida skärpta straff för brott av ekonomisk natur med säkerhet leder till ökad regelefterlevnad. Personligen anser jag att införandet av alldeles för hård straffrättslig reglering inte nödvändigtvis leder till att fler väljer att avstå från att begå brott av ekonomisk natur. Hårdare reglering och ökade kontroller riskerar snarare att bidra till ytterligare kostnader för samhället, som i sin tur behöver lägga ännu större resurser på bland annat den statliga kontrollapparaten och den kriminalvårdande verksamheten. Enbart införandet av hårdare reglering riskerar att uppfattas som en både ineffektiv och kostsam åtgärd för hela samhället.

Jag anser att det är en god idé att genom en riskavvägning fördela statens ekonomiska resurser där de gör mest nytta. Det finns också en viss poäng med att låta den aktör som äger problemet själv ansvara för att lösa det, vilket man kan göra med effektiv självreglering och ekonomiska målsättningar som incitament. Det är också rimligt att det föreligger vissa skillnader mellan straffvärdet i förhållande till skyddsintresset och brottets beskaffenhet. Väljer man att endast skärpa straffen för brott av ekonomisk natur, utan att revidera straffskalan för andra typer av brott, kan det leda till en skev straffskala där ekonomiska värden väger tyngre än exempelvis brott mot liv och hälsa. Om man väljer att skärpa straffen är det därför viktigt att revidera hela den straffrättsliga skalan. Det är också viktigt att inte förbise det faktum att vid kriminalisering av brottet bolagskapning, i enlighet med vad som föreslås i utredningen SOU 2023:34 *Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag*, skulle innebära att brottet bolagskapning kommer att medföra en straffskala på böter eller fängelse i högst två år. Det innebär att bolagskapning och brott mot målvaktsförbudet som återfinns i 30 kap. 1 § ABL och 22 kap. 1 § EFL, om förslaget resulterar i ett lagförslag som antas, kommer att föreskriva samma straff som vållande till annans död gör enligt 3 kap. 7 § BrB, det vill säga, böter eller fängelse i högst två år.

Regleringsstrategier med straffskärpande och laginriktad karaktär omfattas av det som brukar kallas för den legalistiska regleringsstrategin. Det legalistiska synsättet har präglat den nya lagstiftningen i hög utsträckning. När det gäller ekonomisk brottslighet är den mångsidig och det är därför viktigt att ny lagstiftning tar hänsyn till dess komplexa karaktär. När det gäller skattebrott består förövarkategorin av individer som av en tillfällighet begår den typen av brott. Denna typ av kriminalitet kan man med relativt enkla medel avstyra från framtida brottslighet med hjälp av hot och genom att uppmana till lagligt beteende.

En fråga som ligger nära den om hur regelverket ska utformas är frågan om hur man ska göra om inte straffrättslig reglering i skärpande riktning fungerar. En avvägning mellan riskerna och konsekvenserna behöver göras för att utrona på vilket sätt målet uppnås. Mot denna bakgrund är det också en bra

avvägning att förespråka verksamheters självreglering och ålägga självreglering vid behov. Aktiebolag är självständiga rättssubjekt och det är också bolaget som har bäst förutsättning att inrätta effektiva åtgärder genom självreglering. Jag anser också att det är bra att fokusera på att aktiebolaget som juridisk person får ta emot konsekvenser om de väljer att begå brott. Att straffa bolagets ställföreträdare är något som inte har visat sig ha särskilt stora effekter, varför införandet av längre fängelsestraff inte heller torde medföra särskilt stor verkan i brottspreventiv riktning när det kommer till företagsbrottslighet. Den symboliska effekten som följer av straffrättslig reglering uppnås endast om individen det berör också innehar den moraliska övertygelsen om att brottsliga gärningar är fel och bör undvikas. Störst effekt på företagsbrottslighet uppnås främst genom att företaget får sanktioner i form av viten, förelägganden, minskade intäkter till följd av dåligt rykte på marknaden, produktionsstopp eller tvångslikvidation.

Det huvudsakliga skälet till att det kan ifrågasättas om skärpta straff för ekonomisk brottslighet verkligen uppfyller syftet är den osäkerhet som råder och bristen på robust statistik och forskning avseende dess effekter. Svaren på dessa frågor kan också variera och problemet kan angripas på olika sätt, något som har presenterats i denna uppsats. Några definitiva slutsatser går däremot inte att utläsa eftersom det finns för- och nackdelar med de olika alternativen. För att uppnå högre regelefterlevnad krävs det ett fundamentalt skifte gällande företagens syn på kriminella gärningar. Brottsliga gärningar bör ses som något förkastligt som bör undvikas i stället för något som är hanterbart och värt risken för företagets vidkommande. Genom en kombination av en form av social kontroll och informella sanktioner, tillsammans med självreglering, kan troligtvis högre regelefterlevnad uppnås. Om företagets representanter dessutom innehar den moraliska övertygelsen om att brottsliga gärningar är förkastliga, bidrar det till att benägenheten att begå ekonomisk brottslighet minskar. Det gäller särskilt vid tillfällen som exempelvis om företaget befinner sig i ekonomiskt trångmål eller av rädsla att förlora sin identitet som ofta är nära förknippad med verksamheten. Detta uppnås genom ett förändrat språkbruk och vid inläringssituationer där man tydligt markerar att

avstånd tas från kriminella gärningar i stället för att rättfärdiga eller förmildra brottets omständigheter.

Ytterligare ett alternativ till skärpta straff är återinförandet av revisionsplikten, något som inte ser ut att vara nära förestående sett till vad som har framlagts i uppsatsens tidigare avsnitt. Man skulle emellertid kunna tänka sig en lösning som innebär att myndigheter, som till exempel Skatteverket eller Ekobrottsmyndigheten, ges i uppdrag att förelägga ett aktiebolag om att bolaget kan bli föremål för revision av en auktoriserad eller godkänd revisor, trots att bolaget är undantaget revisionsplikten. Revisionsplikten är ett exempel på intern kontroll som kan kombineras med lagstiftning för att öka regel efterlevnaden hos småföretagare. Utökade och förbättrade myndighetskontroller och tillsyn skulle också kunna bidra till ökad regelefterlevnad. Det gäller särskilt om myndigheterna skulle samverka mer och att det var lättare att dela med sig av sekretessbelagd information mellan myndigheterna i brottsbekämpande eller brottsförebyggande syfte. Dessa åtgärder, i kombination med nationella register, tror jag skulle kunna bidra till positiva effekter vad gäller avstående från att begå brott eftersom det ökar upptäcktsrisken. Utökade myndighetskontroller är dock väldigt kostsamma åtgärder att införa, något politikerna behöver ta hänsyn till vid deras överväganden.

När det gäller bokföringsbrott klaras en stor andel av de anmälda brotten upp. Det antas bero på ändamålsenlig lagstiftning med rekvisit som är lätta att tillämpa, tillsammans med ett gynnsamt bevisläge. Avseende regleringen på det skatterättsliga området har administrativa sanktioner visats ha goda effekter vad gäller regelefterlevnad. Administrativa sanktioner är ofta enklare att använda jämfört med straffrättsliga sanktioner där beviskravet är högt ställt. Vid stiftandet av nya lagar är det viktigt att tänka på hur detaljerade lagarna är samt hur lagrummen formuleras. Det är också viktigt att kommande lagar uppnår ändamålsenlighet och att straffen står i proportion till det ifrågasatt brottet. Det krävs också att åtgärderna som inrättas är inriktade dels mot medborgarna och företagen, dels mot organisationen och på individnivå. I situationer där självreglering fungerar väl skulle regeringen också kunna

utforma lagstiftning som baseras på självregleringen, även kallat kodifierad självreglering.

Mot denna bakgrund kan det alltså ifrågasättas om de nuvarande kontroll- och regleringsstrategierna är ändamålsenliga eller om det finns något annat sätt att hantera den skenande ekonomiska brottsligheten mot välfärdssamhället på. Införandet av effektiv lagstiftning med lättillämpade rekvisit, kombinerat med självreglering i någon form är också en förutsättning för att uppfylla det avsedda syftet. Det är viktigt att förstå varför brott begås och att man förstår vilka åtgärder som anses vara brottspreventiva för att därefter minska brotts-tillfällena. Utifrån vad som har framkommit av uppsatsen går det också att dra slutsatsen att den organiserade ekonomiska kriminaliteten består av uppfinningsrika och påhittiga aktörer. Dessa aktörers främsta fokus ligger på att hitta sätt att komma åt likvida medel för att därefter finansiera bland annat narkotikahandel och vapenhandel. Även om man skulle lyckas begränsa de kriminella gängens inflöde av statliga medel är det bara en tidsfråga innan de har kommit på nya sätt att komma över likvida medel på ett otillbörligt vis.

6.2 Sammanfattande slutsatser

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vad ekonomisk brottslighet är och hur det påverkar samhället och välfärdsystemet. Syftet har också varit att undersöka på vilket sätt bolag används som brottsverktyg samt vilka kontroll- och regleringsstrategier som kan motverka den ekonomiska brottsligheten där företag används som brottsverktyg. För att uppfylla syftet har jag besvarat tre frågeställningar varav den ena består av två delfrågor.

Den första frågeställningen består av två delfrågor innehållande frågeställningen om vad ekonomisk brottslighet är och hur det påverkar samhället. Den första delfrågan har jag besvarat i kapitel 2. Jag beskriver hur ekonomisk brottslighet definieras samt redogör för några av de mest centrala teorierna kring brottsligheten. Den andra delfrågan har jag besvarat i det inledande avsnittet i kapitel 4, vari jag redogör för problembilden och hur den ekonomiska brottsligheten påverkar samhället samt i kapitel 1.

Den andra frågeställningen angående vilka kontroll- och regleringsstrategier som kan användas vid det brottspreventiva och brottsbeivrande arbetet besvaras i kapitel 3. Jag redogör uteslutande för de kontroll- och regleringsstrategier som är relevanta utifrån uppsatsens avgränsning för att uppnå uppsatsens syfte.

I kapitel 4 och 5 besvaras den sista frågeställningen som handlar om hur gällande rätt ser ut i förhållande till brott där företag används som brottsverktyg. Jag förklarar också övergripande vilka de vanligaste brotten är och hur kriminella aktörer uppnår ekonomisk vinning genom att missbruka samhällets förtroende.

6.3 Förslag till fortsatt forskning

Den fortsatta forskningen kring ekonomisk brottslighet och regleringsstrategier bör riktas på tvärvetenskapliga forskningsinsatser som spänner över olika vetenskapliga discipliner. Utöver juridisk forskning bör även bland annat beteendevetenskap och kriminologisk forskning kombineras för att undersöka ämnet vidare. Genom statistiska undersökningar kan även den fortsatta forskningen riktas in på lagändringarnas långsiktiga och kortsiktiga effekter, vilket är något som saknas i dagsläget. Det skulle också vara intressant att vidareutveckla kontroll- och regleringsstrategierna utifrån beteendevetenskaplig och kriminologisk forskning för att därigenom kunna anta ändamålsenlig lagstiftning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1996:84	Ekobrottsforskning
SOU 1997:127	Straffansvar för juridiska personer
SOU 2004:47	Näringslivet och förtroendet
SOU 2011:47	En samlad ekobrottsbekämpning
SOU 2023:34	Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag

Propositioner

Prop. 1985/86:30	Om ändring i brottsbalken m.m. (mot brott mot borgenärer)
Prop. 1995/96:170	Översyn av skattebrottslagen
Prop. 1999/00:86	Ett informationssamhälle för alla
Prop. 2000/01:146	Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet
Prop. 2004/05:69	Bokföringsbrott och andra brott mot gäldenärer
Prop. 2009/10:204	En frivillig revision
Prop. 2015/16:165	Revisorer och revision

Prop. 2017/18:123	Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering
Prop. 2020/21:14	Bestämmelserna om nedsättning av arbetsgivaravgifterna för den först anställda görs permanenta
Prop. 2020/21:118	Tillfällig nedsättning av arbetsgivaravgifter för upp till två anställda
Prop. 2021/22:197	Effektivare verktyg i utökningsförfarandet.
Prop. 2022/23:46	Ny mervärdesskattelag
Prop. 2023/24:14	Teknisk översyn av vissa nedsättningar av socialavgifterna

Departementspromemorior

Ds 1996:1	Effektivare ekobrottsbekämpning
Ds 2022:13	Utökat informationsutbyte

Övrigt offentligt tryck

Dir. 2021:115	Bolaget som brottsverktyg
Dir. 2023:90	Översyn av Ekobrottsmyndigheten – förbättrade förutsättningar att bekämpa den ekonomiska brottsligheten
Dir. 2023:146	Förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter

RiR 2017:35	Återinförande av revisionsplikten för småföretag
RiR 2023:7	Tillit och kontroll – Statlig bidragsgivning till civilsamhället
Skr. 2003/04:178	Handlingsplan mot den ekonomiska brottsligheten
Skr. 2017/18:201	Riksrevisionens rapport om avskaffandet av revisionsplikten för små aktieföretag

Europeiska unionen

Europeiska gemenskapernas officiella tidning, EGT L 222, 14.8.1978, s. 11, Celex 31978L0660

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/56/EU om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsredovisning, årsbokslut och koncernredovisning

Europaparlamentets och rådets förordning nr 537/2017 om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse och om upphävande av kommissionens beslut 2005/909/EG

Rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt

Rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument

Rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 som grundats på artikel 54.3 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag

Litteratur

Alalehto, Tage, *Motiv eller tillfälle? En studie om ekonomisk brottslighet i restaurangbranschen*, Stockholm: Atlas, 1999

Alm, James. m.fl., *Why Do People Pay Taxes?*, Journal of Public Economics 48, North-Holland, 1992

Ayres och Braithwaite, John, *Responsive Regulation. Transcending the Deregulation Debate*, New York: Oxford University Press, 1992

Bengtsson, Bertil, *SOU som rättskälla*, SvJT 2011 s. 777

Braithwaite, John, *Institutionalizing distrust, enculturing trust*, ur Braithwaite Valerie, A. och Levi Margaret (red.) *Trust and Governance*, New York: Russell Sage Foundation, 1998

Braithwaite, John, *Regulatory Capitalism. How It Works, Ideas for Making it Work Better*, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2008

Braithwaite, Valerie, A. *Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy*, E-bok, 2009

Braithwaite, Valerie, A. *Tax Evasion*, ur *The Oxford Handbook of Crime and Public Policy*, New York: Oxford University Press, 2009

Brottsförebyggande rådet, *Administrativa åtgärder mot ekonomisk och organiserad brottslighet. Del 1: Tillstånd att bedriva verksamhet*, Stockholm: Lenanders Grafiska AB, 2015

Brottsförebyggande rådet, *Forskning om ekonomisk brottslighet: en översikt*, Brå, Stockholm, 1999

Brottsförebyggande rådet, *Förebygga ekobrott. Behov och metoder*, Stockholm: Norstedts tryckeri AB, 2003a

Brottsförebyggande rådet *Skattefiffflare och tjuvar*, Stockholm: Norstedts tryckeri AB, 2003b

Brottsförebyggande rådet, *Storskaliga skattebrott – en kartläggning av skattebrottens kostnader*, Västerås: Edita Norstedts, 2011

Cressey, Donald R. *Why managers commit fraud*, Australian and New Zealand Journal of Criminology 19 (4): 195-209, 1986

Croon, Adam, *Sedvanerätten och rättskälleläran*, SvJT 2023 s. 116

Dahlman, Christian., *Rätt och rättfärdigande: en tematisk introduktion i allmän rättslära*, Upplaga 2, Lund: Studentlitteratur AB, 2010

Derlén, Mattias, Landström, Lena och Nilsson Rådeström, Nina (red.), *Vänbok till Ulf Israelsson*. Umeå: Juridiska institutionen, Umeå universitet, 2020

De la Feria, Rita, *Tax Fraud and Selective Law Enforcement*, Vol. 47, number 2, Leeds, 2020

Engdahl, Oskar, *Kriminologiska perspektiv på bedrägerier och ekonomisk brottslighet*, Upplaga 1, Stockholm: Liber, 2022

Engdahl, Oskar, och Lindgren, Sven-Åke, *Varför begår människor brott?: samhälls- och beteendevetenskapliga svar på kriminologins grundfråga*. Upplaga 2, Lund: Studentlitteratur, 2021

Filipczyk, Hanna, *Tax Avoidance and Rationality of Law*, Warszawa, 2017

Freedman, Judith, *Responsive regulation, Risk, and the Rules: Applying the Theory to Tax Practice*, University of British Columbia Law, Vol. 44

Garland, David, *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford: Oxford University Press, 2001

Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria, *Rättsdogmatik: som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*, Upplaga, 1, Malmö: Studentlitteratur AB, 2023

Haglund, Lars, *Lagstiftning eller självreglering – vad tycker lagstiftaren?*, SvJT 2001 s. 263

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som rättsvetenskap*, SvJT 2004 s.1

Josefsson, Carl, *Lagstiftning eller självreglering? Olika aspekter på frågan om när och hur lagstiftningsinstrumentet bör användas*, SvJT 2001 s. 206

Jönsson, Sverker, *Straffansvar och modern brottslighet: en idékritisk studie av straffansvar för juridiska personer*, Iustus, Diss. Lund: Lunds universitet, 2005, Uppsala, 2004

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, ur *Juridisk metodlära*, Maria Nääv och Mauro Zamboni (red.). Upplaga 2:3, Lund: Studentlitteratur AB, 2018

Korsell, Emanuelsson, Lars, *Ekobrott liksom!* SvJT 2000 s. 932

Olsen, Lena. *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004 s. 105

Peczenik, Aleksander, *Juridikens allmänna läror*, SvJT 2005 s. 253

Peczenik, Aleksander, *Rättsordningens struktur*, SvJT 1974 s. 37

Polismyndigheten Nationella operativa avdelningen, *Myndighetsgemensam lägesbild 2023*, Stockholm: Polismyndighetens tryckeri, 2023

Pomeranz, Dina, *No Taxation Without Information: Deterrence and Self-Enforcement in the Value Added Tax*, Harvard University, 2014

Ramirez, Kreiner, Mary, *Oversight and Rule Making as Political Conflict* ur Van Slyke, Shanna, R. Benson, Michael, L. och Cullen, Francis T. *The Oxford Handbook of White-Collar Crime*. New York: Oxford University Press (2016)

Sandgren, Claes, *Vad är rättsvetenskap?*, Upplaga 1, Jure förlag, Stockholm: 2009

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*, Upplaga 5, Stockholm: Norstedts juridik, 2021

Schell-Busey, Natalie, Simpson, Sally, Rorie, Malissa och Alper, Mariel, *What works? A systematic review of corporate crime deterrence*, *Criminology and public policy*, Vol. 15, s. 387-416, 2016

Simpson, Sally & Rorie, Malissa, *Motivating compliance: economic and material motives for compliance*, 2011, ur Christine Parker & Vibeke Lehmann Nielsen (red.) *Explaining Compliance: Business Responses to Regulation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Simpson, Sally m.fl. *An empirical assessment of corporate environmental crime-control strategies*, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 103, s. 231-278, 2013

Slemrod, Joel, *Tax Compliance and Enforcement*, Cambridge, 2016

Sutherland, Edwin, *White Collar Crime. The Uncut Version*. New Haven: Yale University Press, 1949, 1983

Sutherland, Edwin, *White-Collar Criminality*, *American Sociological Review*, Vol. 5 No. 1, American Sociological Association, 1940

Svensson, Eva-Maria., *De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion*, JP 2014, s. 212-215

Thornstedt, Hans, *Om företagaransvar: studier i specialstraffrätt*, Diss. Stockholm: Univ., 1948

Tiedemann, Klaus, *Phenomenology of economic crime: report*, Council of Europe, Strasbourg, 1976

Träskman, Per-Ole, *Ekonomins kriminalitet*, 1977 ur Alalehto, Tage, Korsell, Lars och Larsson, Paul (red.) *Ekonomisk brottslighet. En nordisk reader*, 1:2. Uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 2018

Zahle, Henrik, *Polycentri i retskildelaeren*, ur Bratholm, Anders, Opsahl, Torkel, Aarbakke, Magnus och Evju, Stein, *Samfunn, rett, rettferdighet: festskrift till Torstein Eckhoffs 70-årsdag*, 1986

Elektroniska källor

Brottsförebyggande rådet - Bedrägerier och ekobrott. Tillgänglig: <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/bedragerier-och-ekobrott.html>, hämtad: den 5 mars 2024

Brottsförebyggande rådet – Välfärdsbrott. Tillgänglig: <https://bra.se/forebygga-brott/forebyggande-utifran-amne/valfardsbrott.html>, hämtad: den 26 februari 2024

Ekobrottsmyndigheten – Allt fler momsbedrägerier lagförs. Tillgänglig: <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/allt-fler-momsbedragerier-lagfors/>, hämtad: den 14 mars 2024.

Ekobrottsmyndigheten – Kriminalitet på arbetsmarknaden. Tillgänglig: <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/arbetslivskriminalitet/>, hämtad: den 14 mars 2024.

Ekobrottsmyndigheten – Om ekobrott. Tillgänglig: <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/om-ekobrott/>, hämtad: den 5 mars 2024

Kriminologi – Vad är kriminologi? Tillgänglig: <https://www.kriminologi.se>, hämtad den 14 april 2024

Plumley, Alan, H. *The determinants of Individual Income Tax Compliance*, 1996, Tillgänglig: <https://www.irs.gov/pub/irs-soi/pub1916b.pdf>, hämtad: den 2 april 2024

OECD – Technologies for Better Tax Administration: A Practical Guide for Revenue and Bodies (2016) – Tillgänglig: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/technologies-for-better-tax-administration_9789264256439-en#page1, hämtad den 2 april 2024

Regeringskansliet – Statens offentliga utredningar. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/07/sou-202334/>, hämtad: den 28 mars 2024

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2013 s. 502

NJA 2018 s. 512

NJA 2022 s. 23

Tingsrätt

Stockholms tingsrätt, dom den 1 december 2023 i mål B 18917-20